

Financiële Maandstatistiek

Jaargang 9 - september 2003

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2002–2003	= 2002 tot en met 2003
2002/2003	= het gemiddelde over de jaren 2002 tot en met 2003
2002/'03	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2002 en eindigend in 2003
1992/'93–2002/'03	= boekjaar enz. 1992/'93 tot en met 2002/'03

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Voorburg/Heerlen, 2003.
Bronvermelding is verplicht.
Verveelvoudiging voor eigen gebruik of
intern gebruik is toegestaan.

Prijzen zijn excl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 94,80
Prijs per los nummer: € 12,80
Kengetal: O-1
ISSN 1381-6780
CSB-productnummer: 0510203090

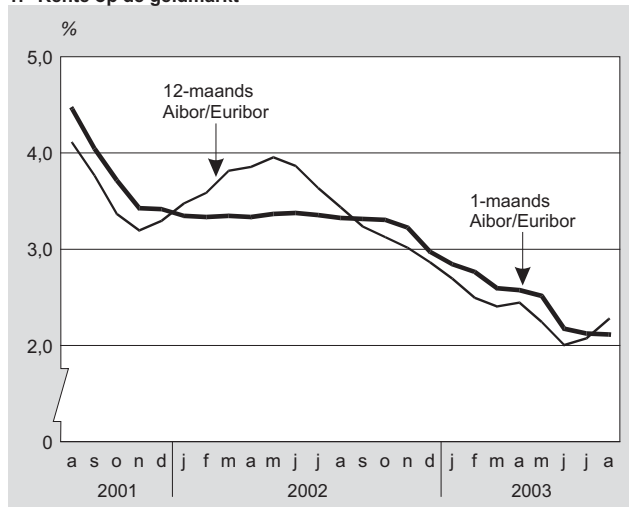
Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

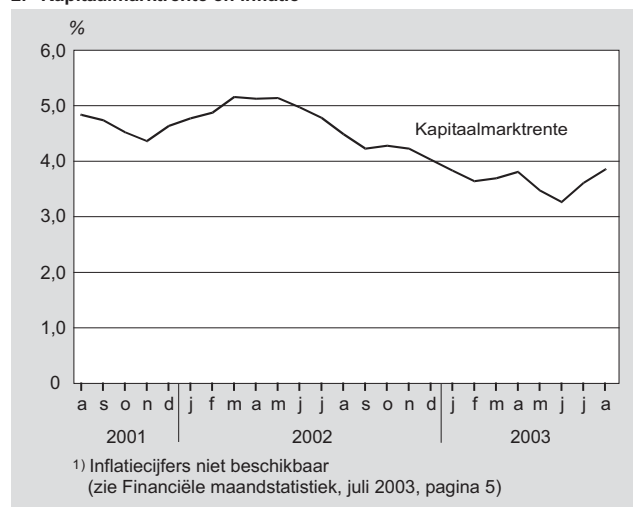
Grafieken	4
In dit nummer	5
Persberichten	6
Artikelen	
Meer hypotheke in tweede kwartaal	8
Invloed van premies en uitkeringen op het EMU-saldo	10
Gezondheidszorg, openbaar vervoer en sociale werkvoorziening favoriet bij samenwerking tussen gemeenten	14
Tabellen	
Financiële kerncijfers	18
Banken	20
Sparen en lenen	22
Geldmarkt	26
Kapitaalmarkt	28
Effectenbeurs	31
Verzekeraars en pensioenfondsen	38
In de voorgaande 12 maanden	41
Trefwoordenregister	42
Andere CBS-publicaties	43

Grafieken

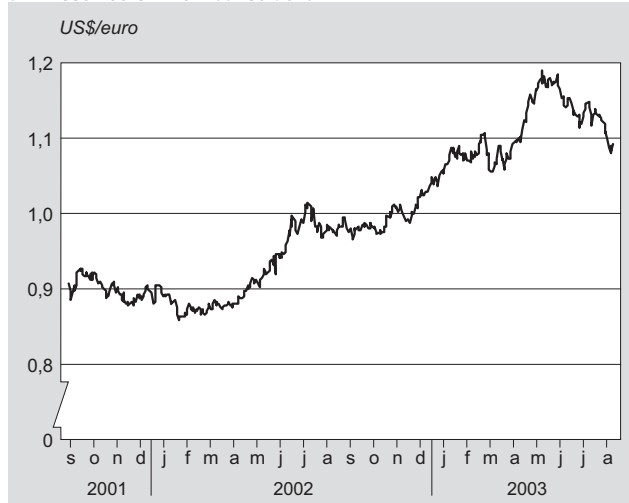
1. Rente op de geldmarkt

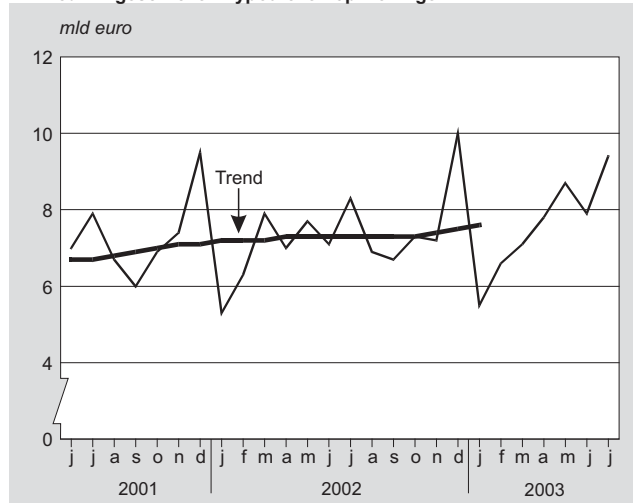
2. Kapitaalmarktrente en inflatie ¹⁾

3. Wisselkoers Amerikaanse dollar

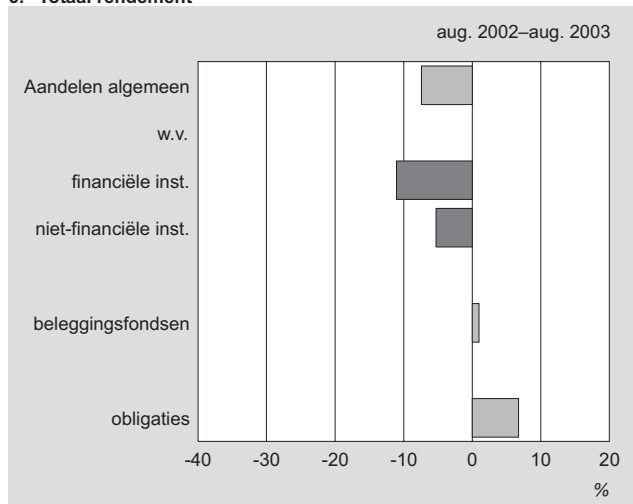
4. Nieuw ingeschreven hypotheeklen op woningen

5. CBS-koersindex algemeen

6. Totaal rendement

In dit nummer

Meer hypotheke in tweede kwartaal

blz. 8

In het tweede kwartaal van 2003 zijn er 146 duizend nieuwe hypotheek ingeschreven bij het Kadaster. Dit is 6 procent meer dan in het tweede kwartaal van 2002, zo blijkt uit cijfers van het CBS. Met een aandeel van bijna 92 procent zijn woning hypotheek van particulieren verreweg de belangrijkste categorie. De groei van het aantal nieuwe hypotheek is vooral toe te schrijven aan het aantal oversluitingen van woning hypotheek door particulieren. De toename van het aantal oversluitingen is mede het gevolg van de daling van de hypotheekrente. Sinds 1956 is de gemiddelde hypotheekrente niet meer zo laag geweest.

Invloed van premies en uitkeringen op het EMU-saldo

blz. 10

Met het verdrag van Amsterdam heeft de EU een belangrijk stempel gezet op het terrein van de overheidsfinanciën. De lidstaten wordt voorgeschreven dat zij het vorderingensaldo van de overheid beperken, een grootheid die bekend staat als het EMU-saldo. De uitkomsten van de kwartaal sectorrekeningen van de kwartalen 1999 tot en met 2002 laten zien dat sociale premies en uitke-

ringen een niet te verwaarlozen bijdrage leveren aan het EMU-saldo. De omvang en het verloop van de sociale premies en uitkeringen worden beïnvloed door een aantal duidelijk te onderkennen demografische en economische ontwikkelingen en door veranderingen in overheidsbeleid.

Gezondheidszorg, openbaar vervoer en sociale werkvoorziening favoriet bij samenwerking tussen gemeenten

blz. 14

Samenwerking tussen gemeenten was in 2001 het grootst bij gezondheidszorg, openbaar vervoer en sociale werkvoorziening. Op enige afstand volgden afvalinzameling en -verwerking en milieubeheer. Het meest intensief was de samenwerking tussen gemeenten in Groningen, Drenthe en Zeeland. In Limburg is het aantal samenwerkingsverbanden per gemeente ruimschoots onder het landelijk gemiddelde gebleven. Voor gemeentelijke samenwerking is in 2001 ruim 5 miljard euro uitgegeven, een stijging van ruim 1 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Het aantal gemeenschappelijke regelingen is in de afgelopen tien jaar afgenomen van bijna 550 naar 324.

Werkloosheid blijft hoog

Nederland telde in de periode mei-juli 2003 gemiddeld 414 duizend werklozen. Ten opzichte van een jaar eerder groeide de werkloze beroepsbevolking met 105 duizend personen. Gedurende de afgelopen drie maanden was 5,5 procent van de Nederlandse beroepsbevolking werkloos. Een jaar eerder was dit nog 4,1 procent.

Groeitempo onveranderd

De werkloosheid is als gevolg van seizoensinvloeden in de periode mei-juli altijd iets hoger. Worden deze seizoensinvloeden verwijderd dan komt de werkloze beroepsbevolking uit op 408 duizend. De gemiddelde stijging per maand, berekend over de afgelopen zes maanden, bedraagt 13 duizend. Het groeitempo ligt al een aantal maanden op dit hoge niveau.

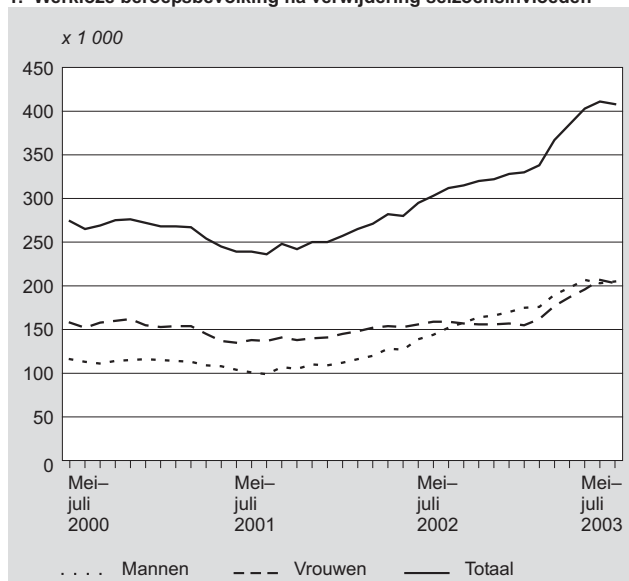
Stijging werkloosheid over hele linie

De werkloosheid is ten opzichte van vorig jaar over de hele linie gestegen, bij zowel mannen als vrouwen en in alle leeftijdsgroepen. Er zijn iets meer werkloze mannen dan vrouwen. Het werkloosheidspercentage van vrouwen is met 6,4 procent echter hoger dan de 4,8 procent van mannen. Deze tegenstelling komt doordat de vrouwelijke beroepsbevolking geringer van omvang is.

Dalende tendens werkgelegenheid

In de maanden mei-juli 2003 hebben 7 145 duizend personen een baan van twaalf uur of meer per week. Ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder is dit een daling met 29 duizend. De werkzame beroepsbevolking blijft hiermee licht afnemen.

1. Werkloze beroepsbevolking na verwijdering seizoensinvloeden

In- en uitvoer lager in juni

In juni 2003 is de waarde van de in- en uitvoer van goederen lager dan in juni 2002. De uitvoer is 2 procent minder en bedraagt 19,2 miljard euro. De invoer is 5 procent lager en bedraagt 16,3 miljard euro. Dit blijkt uit voorlopige cijfers van het CBS. De waardedaling van de in- en uitvoer is gedeeltelijk te verklaren door de prijsontwikkeling. In juni 2003 zijn de prijzen licht gedaald. Over het hele tweede kwartaal van 2003 gemeten ligt de uitvoer, ten opzichte van het tweede kwartaal van 2002, 3 procent lager en de invoer 5 procent lager. In het eerste kwartaal van 2003 was nog sprake van een hogere in- en uitvoer.

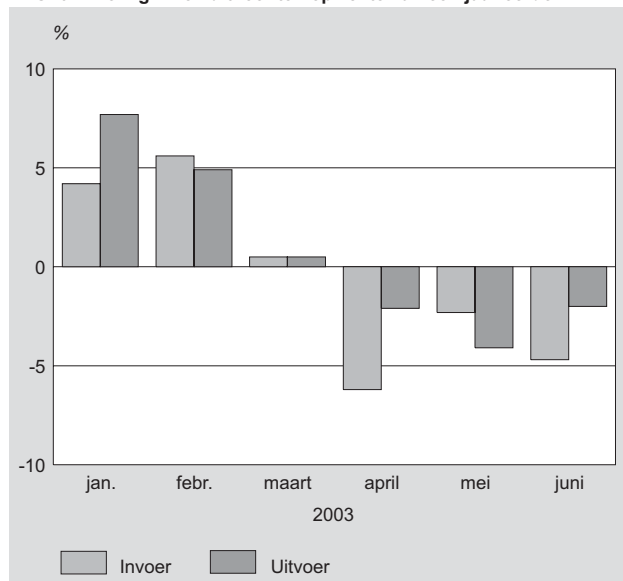
Minder uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk en Italië

Nederland heeft in het tweede kwartaal van 2003 voor 42,5 miljard euro aan goederen uitgevoerd naar EU-landen. Dat is 3 procent minder dan in het tweede kwartaal van 2002. De invoer uit EU-landen bedraagt 28,5 miljard euro. Hiermee is de invoer ook 3 procent lager dan in hetzelfde kwartaal een jaar eerder. De uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk (-10 procent) en Italië (-6 procent) is meer dan gemiddeld gedaald. Ook de invoer uit deze landen is bovengemiddeld gedaald. De daling van de handel met het Verenigd Koninkrijk valt samen met een waardedaling van het Engelse pond ten opzichte van de euro (-12 procent).

Fors minder invoer uit de Verenigde Staten

In het tweede kwartaal van 2003 bedraagt de uitvoer naar niet-EU-landen 14,1 miljard euro. Dit is 2 procent minder dan in het tweede kwartaal van 2002. De waarde van de invoer ligt 6 procent lager en bedraagt 21,1 miljard euro. De afname van de invoerwaarde is bijna geheel toe te schrijven aan de verminderde invoer uit de Verenigde Staten. Uit de VS is voor 3,9 miljard euro ingevoerd. Dit is 24 procent minder dan in het tweede kwartaal van 2002. De waardedaling valt samen met een daling van de dollar ten opzichte van de euro van 24 procent. De uitvoer naar de VS is met 2 procent niet bovengemiddeld gedaald.

2. Ontwikkeling in- en uitvoer ten opzichte van een jaar eerder

Stemming producenten industrie onveranderd

Het producentenvertrouwen, de stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie, ligt in augustus op vrijwel hetzelfde niveau als een maand eerder. Begin dit jaar daalde het producentenvertrouwen scherp en vanaf februari schommelt de indicator rond het niveau van -7. Uit de conjunctuurtest van de industrie van het CBS blijkt verder dat de ondernemers voor de periode augustus tot en met oktober een vrijwel gelijkblijvende productie verwachten.

Vertrouwen blijft laag

Het producentenvertrouwen is in augustus 2003 nauwelijks gewijzigd. Na de lichte stijging van het vertrouwen tot -7,4 in de maand juli van dit jaar, komt het vertrouwen in augustus uit op -7,0. Ook de deelindicatoren waaruit het producentenvertrouwen is opgebouwd, wijzigden nauwelijks. Het oordeel over de voorraden gereed product en het oordeel over de orderpositie verbetert marginaal. De ondernemers voorzien net als in voorgaande maand nauwelijks een verbetering van de bedrijvigheid in de komende drie maanden. De ondernemers in de sector halffabrikaten zijn minder somber over de verwachte bedrijvigheid in deze periode en verwachten een lichte toename van de productie.

Orderpositie weer iets lager

De index van de orderpositie van de Nederlandse industrie is in augustus opnieuw iets gedaald en uitgekomen op 91,2. Dit is de laagste stand sinds de start van de index in 1989. Sinds het begin van 2003 vertoont de orderontvangst een dalende tendens. In de sector halffabrikaten zijn de orders na een forse terugval in juli van dit jaar niet verder afgenomen. In deze sector beoordelen de ondernemers de huidige orderpositie minder negatief dan in de voorgaande maanden. De producenten van consumptiegoederen hebben in augustus hun orders opnieuw zien afnemen. Vooral de exportorders nemen hier af. Ook in de investeringsgoederenindustrie liepen de orders in augustus licht terug. Wel zijn in deze sector de voorraden eindproduct iets afgebouwd, waardoor het oordeel van de ondernemers hierover licht is verbeterd.

Licht herstel consumentenvertrouwen

Het consumentenvertrouwen heeft zich in augustus licht hersteld. De vertrouwensindex is, gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, uitgekomen op -34. Vorige maand stond deze nog op -40. Deze verbetering is voornamelijk toe te schrijven aan een meer optimistische kijk van de consumenten op de nabije toekomst. Dit geldt vooral voor hun oordeel over het economisch klimaat en in mindere mate voor hun oordeel over de eigen financiële situatie. De koopbereidheid van de consumenten is gelijk gebleven op een laag niveau.

Oordeel economisch klimaat minder somber

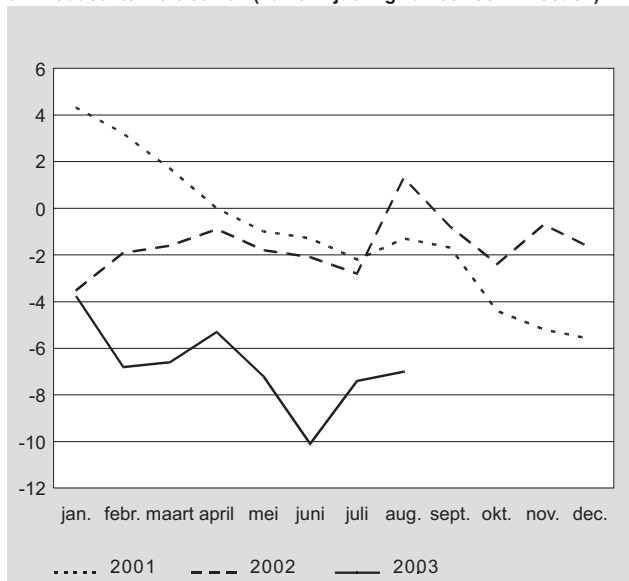
Eén van de twee onderdelen van het consumentenvertrouwen is het oordeel over het economisch klimaat. Hierover zijn de consumenten in augustus minder somber. Dit komt voornamelijk door een meer optimistische kijk op de economie voor het komende jaar. In juli waren de consumenten juist somberder geworden. Ook het oordeel over het economisch klimaat in de afgelopen twaalf maanden is licht verbeterd. Met -49 is het oordeel over het economische klimaat nog wel zeer negatief. Het gemiddelde van de afgelopen tien jaar ligt op -7.

Koopbereidheid van de consumenten blijft laag

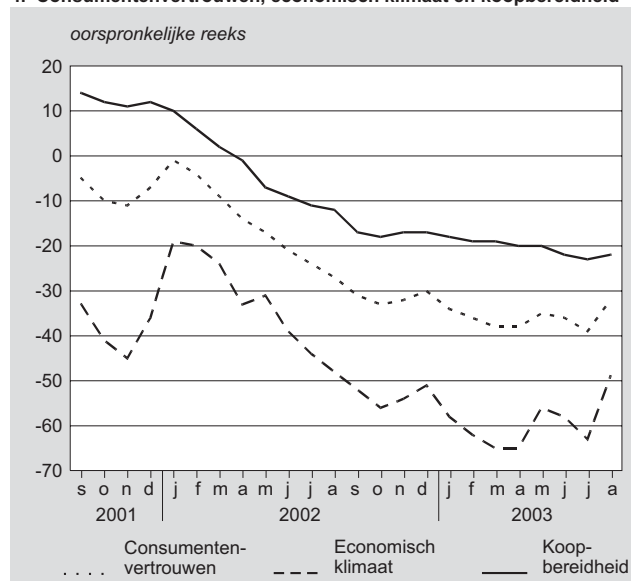
Ondanks het minder negatieve toekomstbeeld van de consumenten, is de koopbereidheid in augustus per saldo niet veranderd ten opzichte van juli.

Deze komt, gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, uit op -24. De koopbereidheid is gebaseerd op het oordeel over de financiële situatie van het eigen huishouden en het doen van grote aankopen. De consumenten oordelen wel iets positiever over de financiële situatie van het eigen huishouden in de komende twaalf maanden. Daarentegen zijn ze iets negatiever dan in juli over de financiële situatie van hun eigen huishouden in de afgelopen twaalf maanden. Consumenten vinden de tijd nog steeds ongunstig voor het doen van grote aankopen als koelkasten, televisies en computers.

3. Producentenvertrouwen (na verwijdering van seizoeninvloeden)

4. Consumentenvertrouwen, economisch klimaat en koopbereidheid

Meer hypotheeken in tweede kwartaal

A. de Kruijk

In het tweede kwartaal van 2003 zijn er 146 duizend nieuwe hypotheeken ingeschreven bij het Kadaster. Dit is 6 procent meer dan in het tweede kwartaal van 2002.

Met een aandeel van bijna 92 procent zijn woninghypotheeken van particulieren verreweg de belangrijkste categorie. De groei van het aantal nieuwe hypotheeken is vooral toe te schrijven aan het aantal oversluitingen van woninghypotheeken door particulieren. De toename van het aantal oversluitingen is mede het gevolg van de daling van de hypotheekrente. Sinds 1956 is de gemiddelde hypotheekrente niet meer zo laag geweest.

Woninghypotheeken domineren hypotheekmarkt

De meeste hypotheeken die worden ingeschreven bij het Kadaster zijn woninghypotheeken. In het eerste halfjaar van 2003 bestond 95 procent van alle nieuwe hypotheeken uit woninghypotheeken. De afgelopen tien jaar is er een behoorlijke verschuiving in de hypotheekmarkt opgetreden. Deze verandering is zeer geleidelijk verlopen. In 1993 bestond ruim 85 procent van het aantal nieuwe inschrijvingen uit woninghypotheeken. In het eerste halfjaar van 2003 is dit opgelopen tot ruim 93 procent. Deze ontwikkeling is onder andere het gevolg van grotere activiteiten van particulieren. Verder lijkt er een zeer geleidelijke verschuiving van hypotheeken op bouwgrond naar hypotheeken op woonhuizen te hebben plaats gevonden. In 1993 had 5,5 procent van de hypotheeken bouwgrond als onderpand tegen 0,9 procent in de laatste twaalf maanden.

Meer oversluitingen en minder woningtransacties

In het tweede kwartaal van 2003 was het aantal nieuwe woninghypotheeken 6 procent hoger dan in dezelfde periode van 2002. De groei komt volledig voor rekening van het aantal oversluitingen,

dat met 17 procent steeg. Het aantal verkochte woningen is daarentegen afgenomen met 6 procent in vergelijking met het tweede kwartaal van 2002. Deze daling gaat samen met de toegenomen onzekerheid bij consumenten, zoals tot uitdrukking komt in het lage niveau van het consumentenvertrouwen.

Hypotheekrente laagste sinds 1956

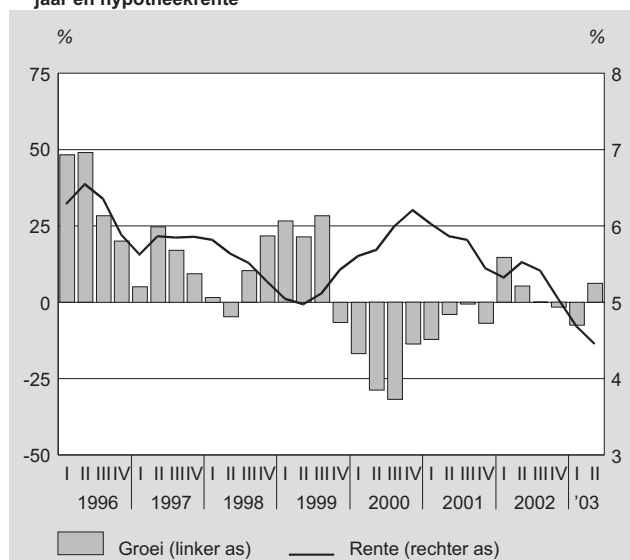
De gemiddelde hypotheekrente op nieuwe hypotheeken bedraagt 4,5 procent. Sinds 1956 is de hypotheekrente niet meer zo laag geweest. In de afgelopen 12 maanden is de hypotheekrente met 1 procentpunt gedaald. Deze rentedaling sluit aan bij de ontwikkelingen op de kapitaalmarkt in deze periode.

Door de recente ontwikkelingen op de kapitaalmarkt heeft een aantal banken en institutionele beleggers hun hypotheekrente verhoogd. Zo is sinds medio juni 2003 de rente op staatsleningen met een looptijd van 5 tot 8 jaar met 0,9 procentpunt gestegen. Het duurt echter enige tijd voordat deze rentestijging gevolgen heeft voor de gemiddelde hypotheekrente van nieuwe inschrijvingen van woninghypotheeken bij het Kadaster.

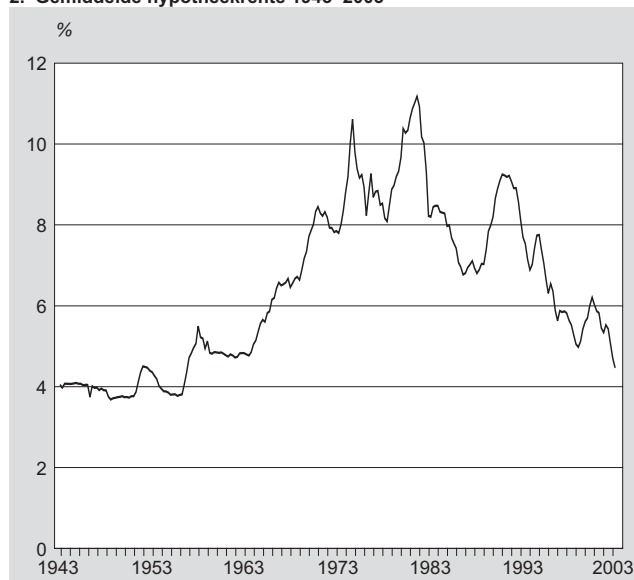
Woningen nauwelijks duurder dan een jaar geleden

De gemiddelde verkoopprijs van een woning bedraagt in het tweede kwartaal van dit jaar 203 duizend euro. In vergelijking met het tweede kwartaal van 2002 is de gemiddelde verkoopprijs met 2,3 procent toegenomen. Het gemiddelde bedrag van een nieuwe woninghypotheek in het tweede kwartaal van 2003 is 172 duizend euro. Dat is bijna 9 procent meer dan in dezelfde periode van 2002. De laatste kwartalen is het gemiddelde hypotheekbedrag sterker gestegen dan de gemiddelde verkoopprijs. De verhouding tussen gemiddeld hypotheekbedrag en gemiddelde verkoopprijs is ongeveer 0,85. Dit is historisch gezien niet extreem. In de periode van 1993–heden schommelt deze verhouding tussen 0,76 en 0,88.

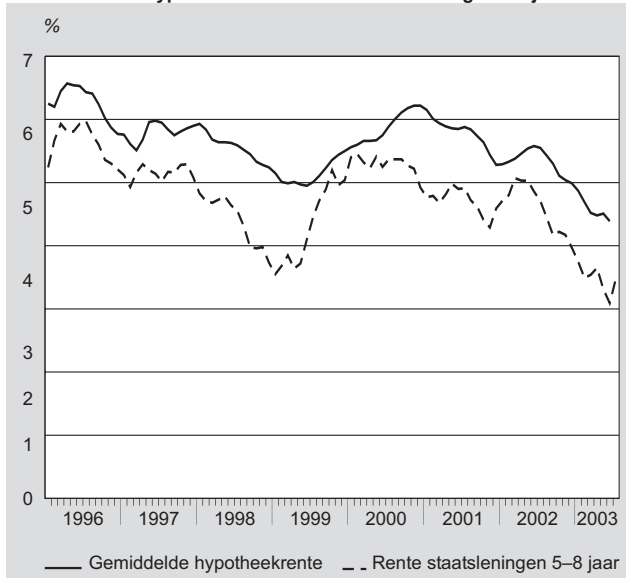
1. Groei aantal woninghypotheeken t.o.v. hetzelfde kwartaal voorgaand jaar en hypotheekrente

2. Gemiddelde hypotheekrente 1943–2003

3. Gemiddelde hypotheekrente en rente staatsleningen 5-8 jaar

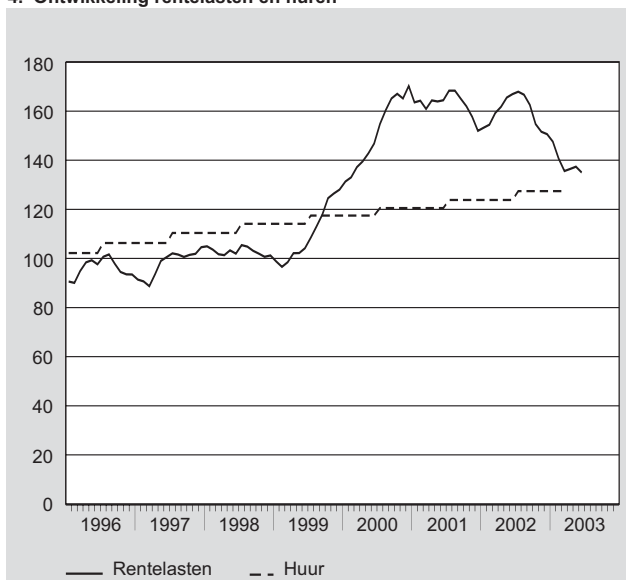
Hypotheekschuld gestegen tot 113 duizend euro per woning

De totale uitstaande schuld voor woninghypotheken is in het tweede kwartaal van 2003 gestegen tot een bedrag van 363 miljard euro. Het betreft hier uitsluitend de hypothecaire schuld van huishoudens bij financiële instellingen. De gemiddelde hypotheekschuld per woning die met een hypotheek is belast, bedraagt 113 duizend euro. Bijna 90 procent van de eigen woningen is met een hypotheek belast.

Rentelasten dalen

De hypotheekrente en de hoogte van de hypotheek bepalen de rentelasten voor de aankoop van bestaande woning. Voor de berekening van de rentelasten is uitgegaan van volledige financiering van de aankoop van een gemiddelde woning met een hypothecaire lening. In het tweede kwartaal van 2003 is een einde gekomen aan de sterke daling van de rentelasten. In december 2000 waren de rentelasten het hoogst. Ondanks de hogere huizenprijzen sinds december 2000 namen de rentelasten af dankzij een sterke daling van de hypotheekrente. Over de periode 1995

4. Ontwikkeling rentelasten en huren

tot april 2003 zijn de rentelasten per jaar gemiddeld 0,9 procent meer gestegen dan de huren.

Technische toelichting

De bron voor de gegevens is het Kadaster. Het registratiemoment is het moment van het passeren van de akte bij de notaris. De verkoopcijfers hebben betrekking op bestaande eengezinswoningen en op bestaande en nieuwe appartementen. Waar in dit persbericht wordt gesproken over oversluitingen, gaat het om oversluitingen en tweede hypotheek. Over tweede hypotheek heeft het CBS sinds begin 1999 geen afzonderlijke gegevens meer.

Tabel 1
Aantal nieuwe inschrijvingen van hypotheek naar onderpand

	Landelijke eigen- dommen	Woon- huizen	Combinaties woonhuis/ bedrijfspan	Bedrijfs- pand	Bouw- grond
<i>x 1</i>					
1993	9 048	306 773	12 956	9 793	18 914
1994	9 797	387 899	14 821	10 835	21 590
1995	6 608	352 809	11 200	10 120	14 620
1996	6 184	472 858	12 615	10 873	16 421
1997	5 876	540 360	13 253	11 522	14 876
1998	6 084	580 848	13 045	11 971	12 470
1999	6 220	669 482	13 578	13 061	14 898
2000	5 612	515 013	11 875	11 927	12 837
2001	5 528	486 271	12 711	13 065	8 937
2002	5 335	507 081	12 987	11 822	5 976
juli 2002 t/m juni 2003	5 575	507 433	13 343	11 982	4 881

Bron: Kadaster.

Tabel 2
Woninghypotheken

	2001	2002				2003	
	4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.
<i>mld euro</i>							
Woninghypotheken							
Nieuw ingeschreven hypotheken	21	18	20	21	23	18	23
Uitstaande schuld ¹⁾	316	324	331	341	350	355	363
<i>x 1 000</i>							
Nieuw ingeschreven woninghypotheken	137	115	127	124	134	106	134
w.v.							
Woningtransacties	81	57	64	68	78	51	60
Oversluitingen/ tweede hypotheek ²⁾	56	58	63	56	56	55	74
<i>duizend euro</i>							
Gemiddeld hypotheekbedrag	157	156	158	167	172	169	172
Gemiddelde verkoopprijs	192	195	199	203	201	201	203
Gemiddelde hypotheekschuld ¹⁾	103	104	106	108	110	111	113
<i>%</i>							
Hypotheekrente	5,5	5,3	5,5	5,4	5,1	4,7	4,5

¹⁾ Ultimo, bij banken, verzekeraars, pensioen- en bouwfondsen, inclusief de woninghypotheken aan bedrijven en aan het buitenland.

²⁾ Bij de veronderstelling dat elke woningtransactie tot een nieuwe hypotheek-inschrijving leidt.

Bron: CBS en Kadaster.

Invloed van premies en uitkeringen op het EMU-saldo

Drs. S.A. Ploeger en drs. G.M. Zijlmans

Met het verdrag van Amsterdam heeft de EU een belangrijk stempel gedrukt op de overheidsfinanciën. De lidstaten wordt voorgeschreven om het vorderingensaldo van de overheid te beperken, een grootheid die bekend staat als het EMU-saldo. De uitkomsten van de kwartaalsectorrekeningen van 1999 tot en met 2002 tonen aan dat sociale premies en uitkeringen een niet te verwaarlozen bijdrage leveren aan het EMU-saldo. De omvang en het verloop van de sociale premies en uitkeringen worden beïnvloed door demografische en economische ontwikkelingen en door veranderingen in overheidsbeleid.

EMU-saldo op kwartaalbasis

Het Verdrag van Amsterdam stelt strenge eisen aan de financiën van de overheid. Daarbij wordt veel belang gehecht aan de beperking van het EMU-saldo van de overheid. De Europese minister- raad en de Europese Centrale Bank verlangen dat het EMU-saldo op kwartaalbasis wordt bepaald, dat het resultaat binnen drie maanden na afloop van het verslagkwartaal beschikbaar is en dat de uitkomsten een hoge mate van betrouwbaarheid hebben. Ook moet duidelijk zijn hoe het saldo tot stand is gekomen, wat impliceert dat de afzonderlijke transacties gerapporteerd worden (zie bijvoorbeeld tabel 1). Met deze doelen voor ogen zijn door het CBS sectorrekeningen (Nationale rekeningen) op kwartaalbasis ontwikkeld.

Met de term EMU-saldo wordt het vorderingensaldo van de overheid aangeduid. Dit is gelijk aan het verschil tussen de inkomsten (middelen) en de uitgaven (bestedingen) van de overheid in de beschreven periode. In de sectorrekeningen bestaat de overheid uit drie subsectoren, te weten de centrale overheid (o.a. het Rijk), de lokale overheid (o.a. de gemeenten) en de wettelijke sociale verzekeringsinstellingen (WSV). Het EMU-saldo van de overheid is nagenoeg gelijk aan de som van de EMU-saldi van de centrale overheid, de lokale overheid en de WSV.

De uitkomsten van de kwartaalsectorrekeningen van het eerste kwartaal 1999 tot en met het vierde kwartaal 2002 wijzen uit dat het EMU-saldo van de WSV elk kwartaal omvangrijk is, en in die zin belangrijk bijdraagt aan het EMU-saldo van de overheid. Bovendien blijkt dat het EMU-saldo van de WSV voornamelijk bepaald wordt door het verschil tussen de ontvangen sociale premies en de verstrekte uitkeringen. Doel van dit artikel is om de dominantie van de sociale premies en uitkeringen aan te tonen en een beknopte analyse te geven van het verloop van deze groot- heden.

Wettelijke sociale verzekeringsinstellingen

De subsector WSV bestaat uit instellingen die zelfstandige beslissingsbevoegdheid en een eigen boekhouding hebben en wier voornaamste bezigheid is het verstrekken van een of meer uitkeringen in het kader van een wettelijke sociale verzekerings- regeling. De overheid is verantwoordelijk voor het beheer van de instelling met betrekking tot de vaststelling of goedkeuring van de premies en de uitkering, ongeacht haar rol als werkgever of als toezichthouder.

Op dit moment worden de volgende instellingen tot de WSV gere- kend:

- Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV), als uit- voerder van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering

(WAO), de Werkloosheidswet (WW), de Ziektewet (ZW) en de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ);

- Sociale verzekeringsbank (SVB), als uitvoerder van de Alge- mene ouderdomswet (AOW) en de Algemene nabestaanden- wet (ANW);
- College van Zorgverzekeraars (CVZ), de ziekenfondsen en zorgkantoren en het Centraal Administratie Kantoor Bijzondere Ziektekosten, als uitvoerders van de Ziekenfondswet (ZFW) en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ);
- College van Toezicht op de Zorgverzekeringen, als toezicht- houder op de uitvoering van AWBZ en ZFW.

Voor de wettelijke sociale verzekeringsregelingen zijn fondsen in het leven geroepen, die afzonderlijk worden beheerd door de uit- voerders van de betreffende regelingen. CVZ, UWV en SVB zijn verplicht om per fonds financiële verslagen te publiceren, meer- dere malen per jaar. De verslagen van de WSV bieden tevens informatie over de uitvoeringskosten van de onderscheiden rege- lingen.

Naast de fondsverslagen zijn er nog twee andere belangrijke gegevensbronnen, het Rijksinformatiecentrum en de Belasting- dienst.

Het Rijksinformatiecentrum geeft informatie over het gehele ter- rein van de Rijksfinanciën, ook over de transacties tussen Rijk en WSV. In dit geval de onderlinge rentebetalingen en de inkomens- overdrachten van het Rijk aan de WSV.

De Belastingdienst int de verplichte premies van AOW, ANW, AWBZ en WAZ. Bij de bepaling van de premies worden hier cijfers van de Belastingdienst gebruikt in plaats van informatie uit de fondsverslagen. In de toekomst zal de Belastingdienst als bron een grotere rol gaan spelen in de bepaling van transacties van de subsector WSV.

Het is de bedoeling dat vanaf 2005 ook de WW- en WAO-premies door de Belastingdienst worden geïnd.

Met de beschikbare informatie kan het vorderingensaldo van de WSV op tijd en met voldoende kwaliteit op kwartaal- en jaarbasis worden berekend.

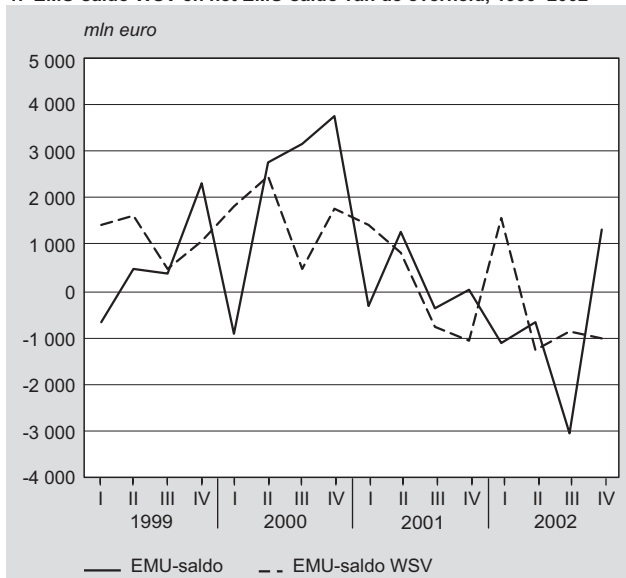
EMU-saldo WSV gedomineerd door sociale premies en uit- keringen

Een relatief groot deel van het EMU-saldo van de overheid ont- staat in de subsector WSV. Figuur 1 geeft de beidealdi weer. Het verloop van het EMU-saldo van de centrale overheid komt overeen met dat van het EMU-saldo van de gehele overheid. Het EMU-saldo van de lagere overheid beweegt zich consequent rond de nullijn.

Tabel 1 geeft de berekening van het EMU-saldo WSV voor het vierde kwartaal van 2002. Van de genoemde transacties hebben alleen de inkomensoverdrachten binnen de overheid geen invloed op het EMU-saldo van de overheid. Wat de ene subsector van de overheid aan de andere betaalt, wordt immers bij de een geboekt onder middelen en bij de ander onder bestedingen.

De tabel laat zien dat in het vierde kwartaal 2002 sprake was een tekort voor de WSV van ruim 1 miljard euro. Het EMU-saldo van de WSV is in dit kwartaal voornamelijk bepaald door de omvang van de verstrekte uitkeringen en de ontvangen premies. Dit beeld wordt voor de gehele periode 1999 tot en met 2002 bevestigd in figuur 2, waarin het EMU-saldo WSV is uitgezet tegen het verschil tussen de premies en de uitkeringen.

1. EMU-saldo WSV en het EMU-saldo van de overheid, 1999–2002

Tabel 1
Vorderingensaldo WSV, 4e kwartaal 2002 (voorlopige cijfers)

	mln euro
<i>Totaal middelen</i>	17 336
Premies WSV	15 033
Subsidies (vnl. premiekortingen voor werkgevers)	-74
Inkomensoverdrachten binnen de overheid	2 105
Verkoop van diensten	136
Rente	133
Overige	3
<i>Totaal bestedingen</i>	18 356
Uitkeringen WSV in geld	9 318
Uitkeringen WSV in natura	7 911
Inkomensoverdrachten binnen de overheid	232
Lonen en materiële kosten	812
Rente	28
Investerings	20
Overige	35
<i>EMU-saldo WSV</i>	-1 021

Het verloop van het verschil tussen premies en uitkeringen komt overeen met dat van het EMU-saldo WSV. Het niveau van beide komt overeen voor de jaren 1999 en 2000, maar gaat afwijken vanaf 2001. Dit houdt verband met de invoering van het nieuwe belastingstelsel, waardoor de premieontvangsten terugliepen. De derving wordt gecompenseerd door een bijdrage van de centrale overheid uit de belastingopbrengsten aan de betreffende fondsen van de WSV. Deze bijdrage heeft voor de gehele overheid dus geen invloed op het EMU-saldo. Verderop wordt nader ingegaan op de effecten van het nieuwe belastingstelsel.

De ontvangen premies en verstrekte uitkeringen zijn voor wat betreft de WSV de belangrijkste invloeden op het EMU-saldo van de overheid. Via de WSV kan de overheid dan ook invloed uitoefenen op het EMU-saldo van de overheid, met name omdat zij verantwoordelijk is voor het vaststellen van de premies en de uitkeringsrechten.

Invloed op de premies en de uitkeringen

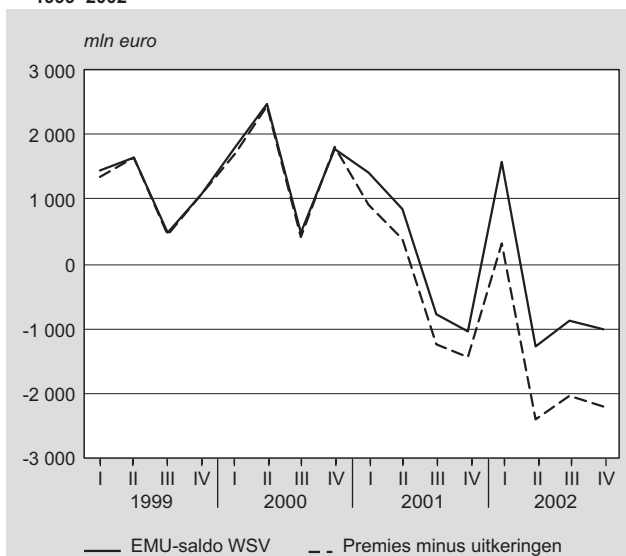
Gezien het belang van de sociale premies en uitkeringen voor het EMU-saldo van zowel de WSV als de overheid ligt het voor de hand een analyse te maken van de factoren die van invloed zijn op omvang en verloop van de premies en uitkeringen. Belangrijke factoren zijn de invoering van het nieuwe belastingstelsel, de vertraagde economische groei en de vergrijzing. Uiteraard is er in de praktijk sprake van interactie van factoren en geeft het enige beperking om uitsluitend met de cijfers van de sectorrekeningen die invloeden te kwantificeren. Toch is een aantal ontwikkelingen goed in de cijfers van de kwartaalsectorrekeningen terug te vinden.

Invoering nieuw belastingstelsel

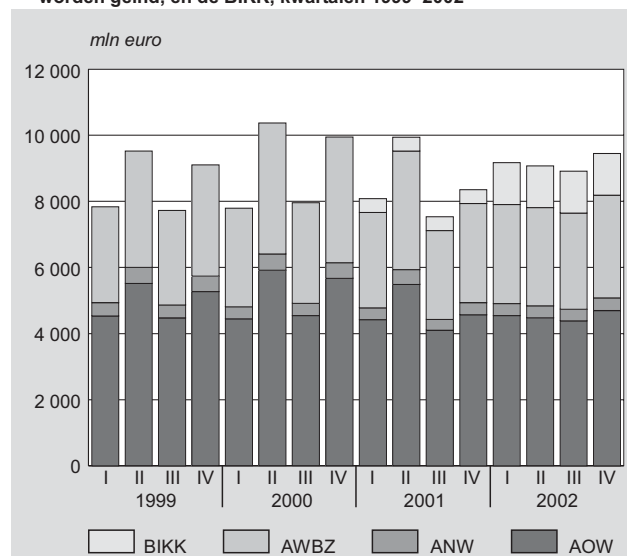
Op 1 januari 2001 is een nieuw belastingstelsel ingevoerd. Een van de belangrijkste wijzigingen is, dat de belastingvrije sommen en tariefgroepen per genoemde datum zijn afgeschaft. Daarvoor in de plaats zijn de zogenaamde heffingskortingen gekomen ofwel kortingen op de te betalen loonheffing en inkomstenbelasting. Deze ingrijpende verandering in het belastingstelsel had een negatieve invloed op de premiebaten van de AOW, de ANW en de AWBZ.

Omdat er tegelijkertijd aan de uitkeringsrechten weinig werd gewijzigd, had deze derving van premiebaten een negatieve invloed op het EMU-saldo van de WSV. Dat er minder premies zouden worden ontvangen, was voorzien. Daarom heeft het Rijk tege-

2. EMU-saldo WSV en het verschil tussen premies en uitkeringen, 1999–2002

3. Omvang en verloop van de premies die via de Belastingdienst worden geïnd, en de BIKK, kwartalen 1999–2002

lijk met de invoering van het nieuwe stelsel Bijdragen In de Kosten van Kortingen (BIKK) toegekend aan de betreffende fondsen. De BIKK lijken de premiederving goed te compenseren. Ze hebben uiteraard geen invloed op het EMU-saldo van de totale overheid, maar wel een positief effect op het EMU-saldo van de WSV. In figuur 3 is de omvang en het verloop van de premies die via de Belastingdienst worden geïnd, samen met de BIKK weergegeven voor de kwartalen van 1999 tot en met 2002.

In de periode 1999–2002 zijn de premiepercentages van de AOW, ANW en AWBZ niet veranderd.

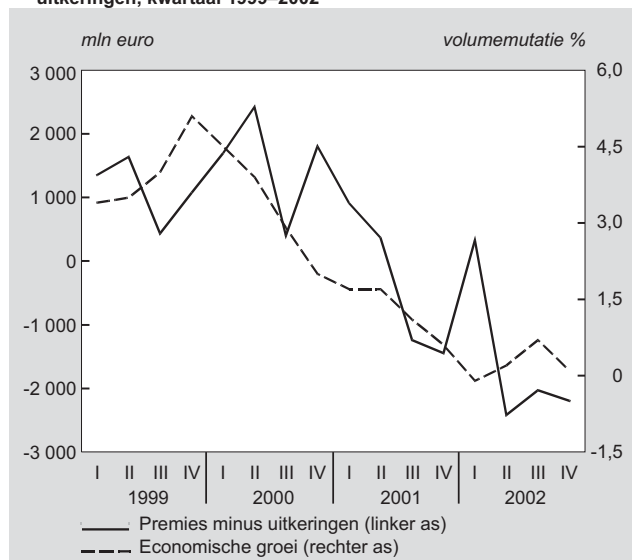
Tot 2001 is er een seizoenspatroon waar te nemen. Zo zijn er meer premie-ontvangsten: in het tweede kwartaal door de uitgekeerde vakantiegelden en in het vierde kwartaal door eindejaars-uitkeringen. Vanaf 2001 is de verdeling van de premie-inkomsten veranderd. Het seizoenspatroon is minder nadrukkelijk aanwezig en in 2002 helemaal verdwenen, omdat er vanaf 2001 sprake is van een hogere teruggave aan inkomstenbelasting in het tweede kwartaal. Deze teruggave drukt in tweede kwartaal het seizoenspatroon naar beneden. Als de BIKK worden meegeteld, blijkt het totaal van de middelen van de fondsen op jaarbasis niet te zijn veranderd ten opzichte van het oude belastingstelsel. Wel is de verdeling van de middelen over de kwartalen anders.

Conjunctuur

De economische groei wordt gemeten aan de volumegroei van het bruto binnenlands product. Dit is het totaal van de in het productieproces gevormde inkomens. De huidige lage economische groei heeft effect op zowel de premiebatens als de uitkeringslasten. Aan de ene kant neemt het aantal werkzame personen af en dalen de premie-inkomsten via het looninkomen. Tegelijkertijd stijgen de premie-inkomsten via uitkeringen. Het netto-effect is echter negatief omdat de premie-inkomsten via het looninkomen hoger zijn dan de premie-inkomsten via een uitkering. Aan de andere kant neemt het aantal uitkeringsgerechtigden toe, met name bij de WW. Als er tegelijkertijd niets verandert aan premiehoogte of uitkeringsrechten, dan heeft een groeiende werkloosheid dus een negatief effect op het EMU-saldo van de WSV.

In figuur 4 is de economische groei uitgezet tegen het verschil tussen de premies en de uitkeringen. In de periode 1999–2002 is er sprake van een duidelijke conjunctuuromslag. Deze verandering wordt weerspiegeld in het verschil tussen premies en uitkeringen. Het verschil tussen de premies en de uitkeringen heeft op kwartaalbasis een grillig verloop, terwijl het op jaarbasis meer stabiel is.

4. Economische groei versus het verschil tussen premies en de uitkeringen, kwartaal 1999–2002

Vergrijzing

De vergrijzing neemt steeds toe. De babyboomgeneratie is verantwoordelijk voor een stijgend beroep op de AOW, een effect dat nog decennia lang te zien zal zijn. Dit effect wordt versterkt door de stijgende levensverwachting van mensen. Bovendien maken oudere mensen relatief meer aanspraak op zorg en dus op een uitkering op grond van de ZFW of de AWBZ.

De bedragen uitgekeerd op grond van de AOW, ZFW en de AWBZ zijn de afgelopen jaren inderdaad toegenomen. Het bedrag dat elk kwartaal wordt betaald aan AOW-uitkeringen stijgt in de periode 1999–2002 continu omdat het aantal AOW'ers gestaag toeneemt, zoals in figuur 5 is te zien.

Verder valt op dat in de verslagperiode het aandeel van de ZFW- en de AWBZ-uitkeringen in het totaal van alle uitkeringen stijgt. Deze stijging wordt overigens niet alleen veroorzaakt door de toenemende vergrijzing, maar ook door extra inspanningen om wachtlijsten weg te werken en stijgende prijzen van de gezondheidszorg.

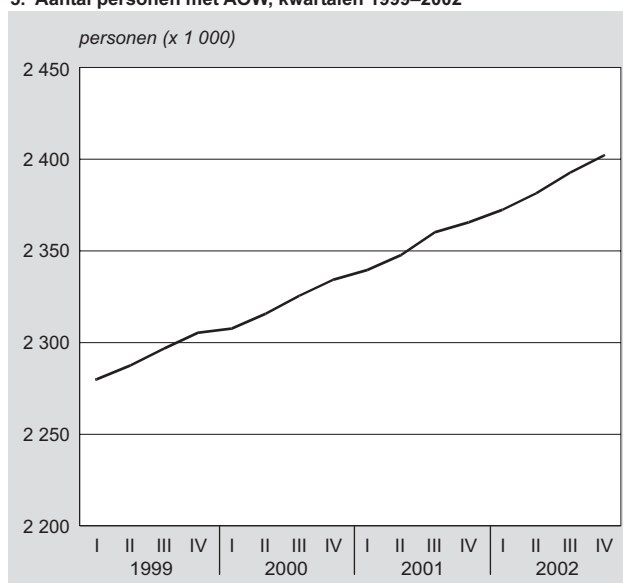
Als de premiepercentages niet veranderen en er geen andere maatregelen genomen worden, heeft de vergrijzing een negatieve invloed op het EMU-saldo van de WSV en de overheid. Het CVZ heeft reeds een dringend en succesvol beroep gedaan op de overheid om de premies voor de ZFW en AWBZ te verhogen.

Voor de AOW zijn de mogelijkheden daartoe beperkter, omdat in 1998 een plafond is afgesproken voor de premiehoogte, in samenhang met de oprichting van het AOW-spaarfonds. Via dit fonds reserveert het Rijk over een lange periode gelden om in de toekomst de financiering van de AOW in het licht van de vergrijzing zeker te stellen. Deze reservering beïnvloedt het EMU-saldo van de totale overheid op de korte termijn gunstig, omdat het middelen zijn die (nog) niet worden besteed. Wanneer er later betalingen worden verricht uit het AOW-spaarfonds aan huishoudens zal dit een negatieve invloed hebben op het EMU-saldo van de overheid.

Toekomstige ontwikkelingen

Het EMU-saldo van de overheid is positief te beïnvloeden via de sociale zekerheid. Enerzijds door de premies van de diverse regelingen te verhogen en anderzijds door de uitkeringen te verlagen danwel het krijgen van een uitkering te bemoeilijken. Het ziet ernaar uit dat beide opties werkelijkheid worden. Duidelijk is dat

5. Aantal personen met AOW, kwartalen 1999–2002

de premies van bijvoorbeeld de ZFW en de AWBZ nog verder zullen stijgen. De herziening van de uitkeringsrechten ligt besloten in de voornemens van het kabinet Balkenende II. Voorbeelden met betrekking tot de WW zijn de strengere referte-eis en het opheffen van de vervolguitkering.

Een andere manier is om de uitstroom uit het arbeidsproces te verminderen. Als dat lukt, neemt het beroep op de wettelijke sociale verzekeringsregelingen automatisch af en stijgt de premie-opbrengst. De regering heeft hiertoe al een aantal stappen gezet, bijvoorbeeld de Wet Poortwachter en het voorstel om werkgevers

te verplichten om mee te betalen aan de WW-uitkering van mensen die 57,5 jaar of ouder zijn.

Ten slotte is het mogelijk om delen van het stelsel van sociale zekerheid zo te privatiseren dat bepaalde regelingen niet meer meetellen bij de bepaling van het EMU-saldo van de overheid. Wellicht hebben de voorgenomen veranderingen in het zorgstelsel dit oogmerk. Het is niet op voorhand duidelijk welk effect privatisering van ZFW en AWBZ zal hebben op het EMU-saldo van de overheid, omdat de inhoud van de wetswijzigingen nog onduidelijk is.

Gezondheidszorg, openbaar vervoer en sociale werkvoorziening favoriet bij samenwerking tussen gemeenten

Drs. F.G.J. Arkesteijn

Samenwerking tussen gemeenten was in 2001 het grootst bij gezondheidszorg, openbaar vervoer en sociale werkvoorziening. Op enige afstand volgden afvalinzameling en -verwerking en milieubeheer. Het meest intensief was de samenwerking tussen gemeenten in Groningen, Drenthe en Zeeland. In Limburg is het aantal samenwerkingsverbanden per gemeente ruimschoots onder het landelijk gemiddelde gebleven. Voor gemeentelijke samenwerking is in 2001 ruim 5 miljard euro uitgegeven, een stijging van ruim 1 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Het aantal gemeenschappelijke regelingen is in de afgelopen tien jaar afgenomen van bijna 550 naar 324.

Samenwerking in de vorm van gemeenschappelijke regelingen

Het takenpakket van gemeenten is uitgebreid en divers en met de uitvoering ervan zijn grote bedragen gemoeid. De taken strekken zich uit van openbare orde en veiligheid, onderwijs, sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening tot volksgezondheid, milieu, volkshuisvesting en ruimtelijke ordening. In 2001 hebben de gemeenten 45,5 miljard euro uitgetrokken voor de uitvoering van hun totale takenpakket. Bij deze uitvoering komen op vrij grote schaal samenwerkingsverbanden tussen gemeenten voor. Voor een belangrijk deel vindt deze samenwerking plaats onder de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR). Ook andere overheden dan gemeenten kunnen deelnemen aan een gemeenschappelijke regeling. Incidenteel nemen rijk, provincies en waterschappen deel. In 2001 ging het om drie regelingen waaraan uitsluitend waterschappen hebben deelgenomen, een regeling waaraan uitsluitend provincies deelnamen en twee regelingen voor ziektekostenverzekering van ambtenaren. Naast het zelf uitvoeren of het oprichten van een samenwerkingsverband kunnen gemeenten de uitvoering van taken ook aan derden uitbesteden of onderbrengen in een privaatrechtelijke instelling, zoals een stichting of naamloze vennootschap.

Vrijwillige en verplichte samenwerking

In het algemeen komt gemeentelijke samenwerking op vrijwillige basis tot stand, na afweging van de voor- en nadelen. Voordelen zijn vooral efficiëncywinsten die worden behaald door taken in grotere eenheden onder te brengen. Bovendien kan intergemeentelijke samenwerking een antwoord zijn bij de aanpak van grensoverschrijdende vraagstukken. Nadelen liggen in een beperking van de eigen ruimte om beslissingen te kunnen nemen. Om wildgroei te voorkomen stelde de WGR tot nu toe randvoorwaarden aan de vrijwillige samenwerking. Deze randvoorwaarden kwamen neer op een regionale indeling met bundeling en integratie. Hierbij werden binnen een regionaal gebied gelijksoortige gemeenschappelijke regelingen samengevoegd en regelingen met verschillende taken geïntegreerd. In de recente beleidsnotitie Wet gemeenschappelijke regelingen plus (WGR-plus) is de verplichte bundeling en integratie geschrapt. Op een aantal terreinen heeft de wetgever de gemeenten verplicht tot deelname aan een gemeenschappelijke regeling. Zo zijn in 1994 de zeven stadsregio's opgericht op basis van de tijdelijke Kaderwet bestuur in verandering. In deze grootstedelijke gebieden zijn de gemeenten verplicht tot intensieve samenwerking op terreinen als ruimtelijke ordening, grondbeleid, verkeer en vervoer en huisvestingsbeleid. Eind 2004 loopt de Kaderwet af. Op basis van de positieve ervaringen is in de WGR-plus een definitieve voortzetting van de huidige ver-

plichte vorm van samenwerking voorgesteld. De nieuwe WGR-plus gebieden, zoals regio's met verplichte samenwerking straks gaan heten, treden naar verwachting per 1 januari 2005 op als rechtsopvolger van de stadsregio's.

Samenwerkingsterreinen

Gemeenten werken van oudsher vooral samen bij de uitvoering van taken als openbaar vervoer, sociale werkvoorziening, gezondheidszorg, afvalinzameling en -verwerking en milieubeheer. Samenwerking komt slechts op beperkte schaal voor bij onderwijs, cultuur, recreatie en bijstandsverlening. Gemeentelijke samenwerking kan op twee manieren vorm krijgen. In de eerste plaats kan een van de deelnemende gemeenten (de centrumgemeente) met de uitvoering worden belast. Deze centrumgemeente laat dan de financiële afwikkeling volledig via de eigen administratie lopen en de financiële resultaten zijn opgenomen in de jaarrekening van de centrumgemeente. Bij de tweede vorm wordt een zelfstandig orgaan opgericht met een eigen financieel jaarverslag. In de jaarrekening van de deelnemende gemeenten zijn alleen de bijdragen aan de zelfstandige regelingen opgenomen. In dit laatste geval spreken we van harde gemeenschappelijke regelingen. Dit onderzoek is beperkt tot alleen de laatste groep van regelingen.

Kosten gemeenschappelijke regelingen verdubbeld, aantal gehalveerd

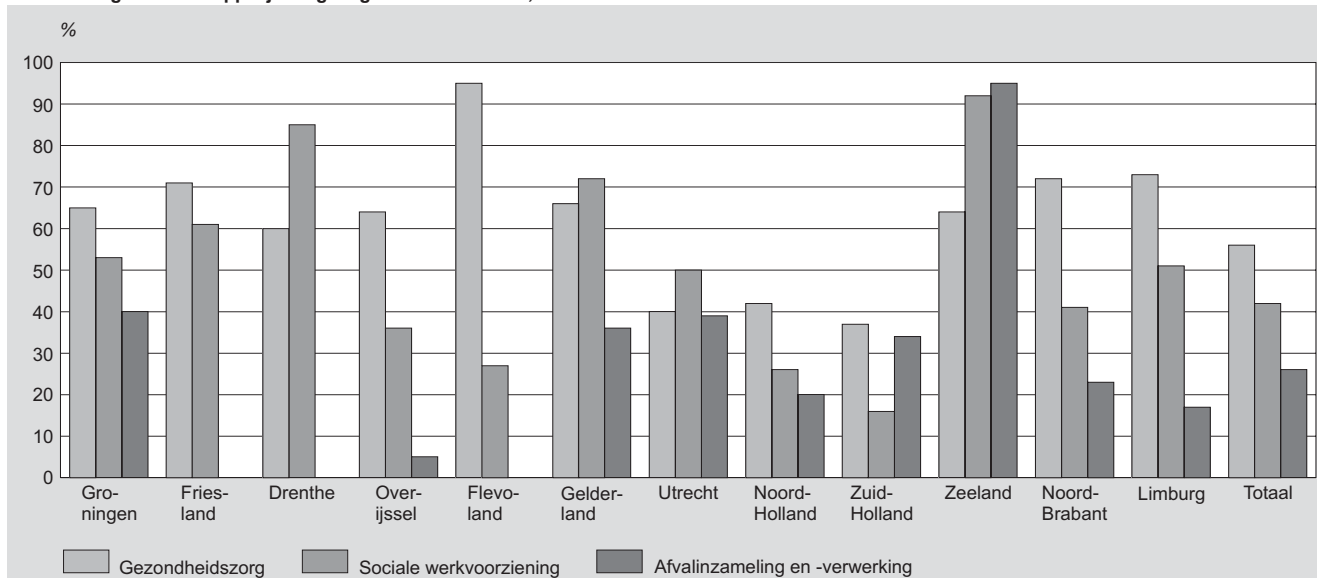
De afgelopen tien jaar zijn de kosten van gemeenschappelijke regelingen verdubbeld. In 1991 hebben de samenwerkingsverbanden 3,5 miljard euro uitgegeven, terwijl in 2001 de kosten van gemeenschappelijke regelingen 6,6 miljard bedroegen. Per gebied van overheidszorg was er sprake van uiteenlopende ontwikkelingen. Vooral door toedoen van de zeven stadsregio's zijn zeer grote stijgingen opgetreden bij verkeer, vervoer en waterstaat. Ook bij economische zaken was er sprake van een forse toename van de uitgaven. De kosten van cultuur en recreatie zijn nauwelijks toegenomen, vooral door privatisering van recreatieschappen, bibliotheken en musea.

In de periode 1991-2001 is het aantal samenwerkingsverbanden bijna gehalveerd. In 1991 waren er nog 548, in 2001 is dit aantal teruggelopen tot 324. Naast de verzelfstandiging van taken heeft de verplichte bundeling en integratie hierbij een belangrijke rol gespeeld. Bovendien is de uitvoering van een groot aantal taken in de loop der jaren teruggekeerd bij de gemeenten door samenvoegingen in het kader van gemeentelijke herindelingen.

Kosten gemeentelijke samenwerking ruim vijf miljard euro

Om de omvang van de gemeentelijke samenwerking te bepalen, worden de zes regelingen waaraan andere overheden dan gemeenten deelnemen buiten beschouwing gelaten. In 2001 was hiermee 1,4 miljard euro gemoeid. Voor gemeentelijke samenwerking is in 2001 ruim vijf miljard euro uitgegeven. Het aantal gemeenschappelijke regelingen waaraan alleen gemeenten deelnemen, bedroeg in 2001 nog 318 tegenover 322 in 2000. Om tot een zuivere bepaling van de uitgavenontwikkeling voor gemeentelijke samenwerking te komen, is gecorrigeerd voor bestandsmutaties. Uit het bestand 2000 zijn de gemeenschappelijke regelingen verwijderd die in 2001 zijn opgeheven. Uit het bestand 2001 zijn de nieuwe regelingen verwijderd die in 2001 in het leven zijn

1. Aandeel gemeenschappelijke regelingen in totale lasten, 2001

geroepen. Voor de vergelijkbare regelingen bedroeg de stijging van de uitgaven in 2001 ruim 1 procent.

valinzameling en -verwerking met 26 procent en milieubeheer met 21 procent.

Toenemend belang gemeentelijke samenwerking

In 2001 was met de taken die gemeenten zelfstandig uitvoeren 45,5 miljard euro gemoeid. Tezamen met de taken die in gemeentelijke samenwerking zijn verricht, is in dat jaar bijna 51 miljard euro uitgegeven. Na correctie voor onderlinge stromen tussen gemeenten en gemeenschappelijke regelingen resteerde een bedrag van 49,6 miljard euro. Hiervan is 11 procent via gemeentelijke samenwerkingsverbanden besteed. In 1999 en 2000 bedroeg dit aandeel nog 10 procent. Deze toename is vooral het gevolg van de sterkere stijging van de kosten van taken die gemeenten in samenwerkingsverband uitvoeren. Niet gecorrigeerd voor bestandsmutaties bedroeg deze kostenstijging in 2001 zo'n 4 procent. De uitgavenstijging van de taken die gemeenten zelfstandig uitvoeren, kwam in dat jaar uit op ruim 2 procent. Het aandeel van gemeentelijke samenwerkingsverbanden nam vooral toe bij economische zaken. Deze stijging hing samen met sterk teruggelopen uitgaven van gemeenten voor nutsbedrijven in 2001 door privatisering.

Favoriete terreinen van samenwerking waren in 2001 de gezondheidszorg (56 procent van de uitgaven via gemeenschappelijke regelingen), openbaar vervoer (44 procent) en sociale werkvoorziening (42 procent). Het belang van de samenwerking op het terrein van industriële aangelegenheden was met 46 procent eveneens hoog. Het ging hierbij echter om uitgaven van beperkte omvang. Op enige afstand van genoemde terreinen volgden af-

Regionale verschillen

Net als in de twee voorafgaande jaren bedroeg in 2001 het gemiddeld aantal gemeentelijke samenwerkingsverbanden per gemeente 0,6. Gemeten naar het aantal gemeenschappelijke regelingen per gemeente was de samenwerking in Groningen, Drenthe en Zeeland in 2001 het meest intensief. In Limburg bleef het aantal samenwerkingsverbanden per gemeente beduidend onder het landelijk gemiddelde van 0,6.

Bij nadere beschouwing van de bedragen die in samenwerkingsverband worden uitgegeven voor gezondheidszorg en sociale werkvoorziening komt een ander regionaal patroon naar voren. Weliswaar hebben Groningen, Drenthe en Zeeland ook wat betreft uitgaven op deze terreinen boven het landelijk gemiddelde gescoord. Limburg, Gelderland en Friesland hebben voor beide taken in 2001 eveneens bedragen uitgegeven die ruim boven het landelijk gemiddelde lagen. Dit terwijl het aantal gemeentelijke samenwerkingsverbanden in Limburg onder en in Gelderland en Friesland rond het gemiddelde van Nederland lag. Op een ander belangrijk terrein van samenwerking als afvalinzameling en -verwerking blijkt Drenthe geen geld te hebben besteed aan deze taak via gemeenschappelijke regelingen. Dit illustreert nog eens dat de uitkomsten vooral sterk samenhangen met de (institutionele) organisatie van taken. De keuze van een gemeente voor een privaatrechtelijke samenwerkingsvorm beïnvloedt de uitkomsten.

Tabel 1
Aantal gemeenschappelijke regelingen en gemeenten naar provincies

	1985			1995			2001		
	Gemeen- schappelijke regelingen	Gemeenten	Gemeente- lijke samen- werking per gemeente	Gemeen- schappelijke regelingen	Gemeenten	Gemeente- lijke samen- werking per gemeente	Gemeen- schappelijke regelingen	Gemeenten	Gemeente- lijke samen- werking per gemeente
Gemeentelijke samenwerking									
Groningen	63	50	1	31	25	1,2	25	25	1,0
Friesland	47	31	2	27	31	0,9	20	31	0,6
Drenthe	38	34	1	29	34	0,9	16	12	1,3
Overijssel	48	47	1	24	45	0,5	12	26	0,5
Flevoland	3	4	1	6	6	1,0	3	6	0,5
Gelderland	101	87	1	61	86	0,7	41	73	0,6
Utrecht	45	48	1	26	38	0,7	15	33	0,5
Noord-Holland	108	81	1	60	70	0,9	40	68	0,6
Zuid-Holland	155	129	1	98	95	1,0	78	95	0,8
Zeeland	41	30	1	34	27	1,3	18	17	1,1
Noord-Brabant	101	131	1	46	120	0,4	33	70	0,5
Limburg	52	69	1	27	56	0,5	17	48	0,4
Subtotaal	802	741	1	469	633	0,7	318	504	0,6
Overige samenwerking									
Groningen							1		
Utrecht	2			2			2		
Noord-Holland	1			1			1		
Noord-Brabant	2			2			2		
Subtotaal	5			5			6		
Totaal	807			474			324		

Tabel 2
Uitgaven en inkomsten van gemeenschappelijke regelingen per gebied van overheidszorg

	Uitgaven				Inkomsten			
	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
<i>mln euro</i>								
Gemeentelijke samenwerking								
Algemeen bestuur	109	100	101	86	94	79	90	81
Openbare orde en veiligheid	85	100	95	126	82	90	85	113
Verkeer, vervoer en waterstaat	810	920	1 206	1 233	806	915	1 204	1 211
Economische Zaken	91	93	107	120	88	91	103	118
Onderwijs	148	156	167	203	148	156	167	204
Cultuur en recreatie	101	99	109	115	100	98	108	113
Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk	1 700	1 916	1 927	2 071	1 696	1 901	1 918	2 068
Volksgezondheid	856	806	889	943	855	804	881	922
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	476	378	384	319	461	347	398	315
Financiering en algemene dekkingsmiddelen	42	30	67	54	86	119	97	125
Subtotaal	4 418	4 600	5 052	5 270	4 418	4 600	5 052	5 270
Overige samenwerking								
Algemeen bestuur	719	763	799	903	722	759	804	903
Economische Zaken				468				468
Financiering en algemene dekkingsmiddelen	3		16	1		4	10	1
Subtotaal	722	763	815	1 372	722	763	815	1 372
Totaal	5 140	5 363	5 867	6 642	5 140	5 363	5 867	6 642

Tabel 3
Verdeling kosten over gemeenschappelijke regelingen en gemeenten in 2001

	Lasten					Aandelen in netto totaal	
	gemeen- schappelijke regelingen	gemeenten	totaal bruto	onder- ling	totaal netto	gemeen- schappelijke regelingen	gemeenten
	<i>mln euro</i>					%	
Algemeen bestuur	86	2 365	2 451	25	2 426	4	96
bestuursorganen	17	537	554	3	551	3	97
bestuursondersteuning	69	1 359	1 428	21	1 407	5	95
burgerzaken	0	469	469	0	469	0	100
Openbare orde en veiligheid	126	813	939	47	892	14	86
politie	0	58	59	0	59	0	100
brandweer en rampenbestrijding	124	665	789	47	742	17	83
ov. beschermende maatregelen	1	90	91	0	91	1	99
Verkeer, vervoer en waterstaat	1 233	4 550	5 783	23	5 760	21	79
wegen, straten en pleinen	296	2 072	2 368	8	2 360	13	87
verkeersmaatregelen te land	41	290	331	1	330	12	88
openbaar vervoer	884	1 158	2 042	14	2 028	44	56
parkeren	0	438	438	0	438	0	100
havens en waterwegen	11	526	537	0	537	2	98
overig	1	66	67	0	67	1	99
Economische zaken	120	629	749	6	743	16	84
handel en ambacht	38	365	403	5	398	10	90
industrie	54	64	118	1	117	46	54
nutsbedrijven	28	179	207	0	207	14	86
agrarische zaken, jacht en visserij	0	21	21	0	21	0	100
Onderwijs	203	5 194	5 397	27	5 370	4	96
openbaar basisonderwijs	20	2 031	2 051	6	2 045	1	99
bijzonder basisonderwijs	3	387	390	0	390	1	99
openbaar (voortgezet) speciaal onderwijs	11	267	278	0	278	4	96
bijzonder (voortgezet) speciaal onderwijs	0	91	91	0	91	0	100
openbaar AVO en VWO	86	396	482	1	481	18	82
bijzonder AVO en VWO	0	78	78	0	78	0	100
overig onderwijs	42	390	432	1	431	10	90
gemeenschappelijke baten/lasten van het onderwijs	16	1 292	1 308	12	1 296	1	99
volwasseneneducatie	25	262	287	7	280	9	91
Cultuur en recreatie	115	3 677	3 792	55	3 737	3	97
openbaar bibliotheekwerk	8	377	385	1	384	2	98
vormings- en ontwikkelingswerk	29	225	254	19	235	12	88
sport	1	999	1 000	1	999	0	100
kunst	1	488	489	1	488	0	100
oudheidkunde/musea	14	333	347	9	338	4	96
natuur, openbaar groen en recreatie	62	1 255	1 317	24	1 293	5	95
Sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening	2 071	11 705	13 776	295	13 481	15	85
bijstandsverlening	1	5 502	5 503	1	5 502	0	100
werkgelegenheid	1 876	2 903	4 779	271	4 508	42	58
overige sociale voorzieningen	0	300	300	0	300	0	100
maatschappelijke begeleiding en advies	192	1 964	2 156	22	2 134	9	91
sociaal-cultureel werk	0	567	567	0	567	0	100
bejaardenoordelen en overige tehuizen	1	13	14	1	13	8	92
kinderdagopvang	1	456	457	0	457	0	100
Volksgesondheid en milieu	943	3 683	4 626	535	4 091	23	77
gezondheidszorg	349	432	781	162	619	56	44
afvalinzameling en -verwerking	487	1 727	2 214	330	1 884	26	74
riolering en waterzuivering	1	961	962	1	961	0	100
milieubeheer	105	445	550	41	509	21	79
lijkbezorging	1	118	119	0	119	1	99
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	319	7 901	8 220	32	8 188	4	96
ruimtelijke ordening	24	550	574	4	570	4	96
woningexploitatie/woningbouw	76	791	867	5	862	9	91
stads- en dorpsvernieuwing	0	653	653	0	653	0	100
overige volkshuisvesting	15	992	1 007	4	1 003	1	99
bouwgrondexploitatie	204	4 915	5 119	19	5 100	4	96
Financiering en algemene dekkingsmiddelen	54	4 936	4 990	46	4 944	1	99
Totaal-generaal	5 270	45 452	50 722	1 091	49 631	11	89

Financiële kerncijfers

Financiële kerncijfers

	Eenheid c.q. basis	1990	1995	1999	2000	2001	2002	2002		
								aug.	sept.	okt.
Bankwezen (ultimo)										
Europese liquiditeitenmassa (M3)	<i>mld euro</i>	.	.	4 778,6	5 079,9	5 424,6	5 782,7	5 560,8	5 605,7	5 625,5
Europese geldhoeveelheid (M1)	<i>mld euro</i>	.	.	1 955,1	2 074,3	2 203,5	2 424,3	2 228,6	2 291,0	2 282,3
Balanstotaal Europese MFI's	<i>mld euro</i>	.	.	15 546,1	16 711,4	18 249,7	18 862,5	18 400,2	18 612,6	18 698,6
Balanstotaal Nederlandse MFI's	<i>mld euro</i>	.	.	940,2	1 148,2	1 262,7	1 356,4	1 317,7	1 329,0	1 332,8
Sparen en lenen										
Besparingen bij spaarinstellingen	<i>mld euro</i>	.	6,4	8,4	3,9	18,6	12,6	0,5	0,9	0,9
Spaartegoed (ultimo)	<i>mld euro</i>	81,0	104,8	130,3	134,2	152,9	167,8	164,4	165,2	166,1
Verstrekt consumptief krediet	<i>mld euro</i>	4,9	6,4	10,0	10,6	10,2	10,3	0,9	0,9	1,0
Uitstaand consumptief krediet (ultimo)	<i>mld euro</i>	5,5	10,1	13,9	15,2	16,0	16,4	16,1	16,3	16,4
Nieuw ingeschreven hypotheek op: woonhuizen en combinaties woonhuis/bedrijfspand w.o. woonhuizen	<i>mld euro</i>	16,0	31,0	90,6	82,2	86,7	96,0	7,4	7,2	7,8
bedrijfspanden en overige onroerende goederen	<i>mld euro</i>	12,0	16,2	27,7	24,5	35,1	28,3	1,9	2,1	1,8
Geldmarkt										
Reporente ECB (ultimo)	%	.	.	2,70	4,75	3,25	2,75	3,25	3,25	3,25
Daggeldrente	%	9,23	4,23	2,74	4,12	4,38	3,28	3,29	3,32	3,30
Eenmaands Euribor-tarief	%	8,51	4,33	2,86	4,24	4,26	3,31	3,33	3,32	3,31
Goudprijs (gemiddeld)	<i>euro/gram</i>	10,32	9,12	8,59	9,94	9,91	10,75	10,40	10,66	10,59
Wisselkoersen (gemiddeld)										
Amerikaanse Dollar	<i>per 1 euro</i>	1,27	1,31	1,07	0,92	0,90	0,95	0,98	0,98	0,98
Engelse Pond	<i>per 1 euro</i>	0,71	0,83	0,66	0,61	0,62	0,63	0,64	0,63	0,63
Japanse Yen	<i>per 1 euro</i>	183,75	122,90	121,32	99,47	108,68	118,06	116,31	118,38	121,54
Kapitaalmarkt										
Gemiddeld effectief rendement op staatsleningen										
kort (3–5 jaar)	%	9,04	6,00	3,91	5,12	4,44	4,23	4,05	3,75	3,73
middellang (5–8 jaar)	%	8,99	6,50	4,34	5,30	4,70	4,60	4,45	4,17	4,22
lang (9–10 jaar)	%	8,93	7,20	4,63	5,41	4,94	4,88	4,71	4,50	4,58
Amsterdamse Effectenbeurs										
CBS-koersindex (ultimo)										
aandelen	<i>1983=100</i>	168,3	321,5	933,1	897,0	708,0	462,1	527,9	428,7	486,4
obligaties (5–8 jaar)	<i>1983=100</i>	98,4	118,9	121,0	123,1	124,2	130,9	126,1	128,9	127,6
CBS-herbeleggingsindex (ultimo)										
aandelen	<i>1983=100</i>	229,6	530,9	1 724,7	1 688,0	1 363,6	916,0	1 045,1	848,9	964,3
obligaties (algemeen)	<i>1983=100</i>	161,1	267,3	334,2	356,2	377,6	410,3	395,7	402,0	400,6
Verzekeraars										
Binnenlandse productie van individuele levensverzekeringen (premies)	<i>mld euro</i>	.	3,7	6,1	7,1	6,9	5,4	0,6	0,4	0,5
Prijsindexcijfers										
Producentenprijzen	<i>1995=100</i>	.	100,0	102,2	114,1	115,7	114,5	115,2	116,9	116,9
Herbouwkosten van woningen	<i>1995=100</i>	.	100,0	108,0	111,8			126,0	126,0	126,0
Consumentenprijzen ¹⁾										
alle huishoudens	<i>2000=100</i>	.	.	.	100,0	104,2	.	.	.	.
alle huishoudens-afgeleid	<i>2000=100</i>	.	.	.	100,0	103,1	.	.	.	.
Internationale handel										
Invoer	<i>mld euro</i>	104,2	129,4	178,7	216,1	218,3	204,3	15,8	17,5	18,7
Uitvoer	<i>mld euro</i>	108,5	143,5	188,6	231,9	241,3	234,9	17,8	20,4	20,8
Handelsoverschot	<i>mld euro</i>	4,3	14,1	9,9	15,8	23,0	30,6	2,0	2,9	2,1
Invoerprijzen	<i>1990=100</i>	100,0	92,0	93,4	107,2	111,6		108,2	107,1	107,7
Uitvoerprijzen	<i>1990=100</i>	100,0	94,9	93,6	106,4	109,1		104,5	103,1	98,4
Ruilvoet	<i>1990=100</i>	100,0	103,2	100,2	99,3	97,8		96,5	96,2	91,3
Overige gegevens										
Consumentenvertrouwen		.	4,4	13,9	24,0	–0,9	–20,3	–26,7	–31,0	–33,1
Economisch klimaat		.	6,3	5,1	24,1	–24,8	–39,1	–48,1	–52,3	–55,9
Koopbereidheid		.	3,1	19,8	23,9	15,0	–7,7	–12,4	–16,8	–17,8
Producentenvertrouwen in de industrie ²⁾		.	.	.	6,8	–1,1	–1,6	1,3	–0,8	–2,4

¹⁾ Deze reeksen van de Consumentenprijzen zijn vanaf juni 2002 tijdelijk niet beschikbaar (zie persmededeling in de Financiële maandstatistiek van juli 2003, pag. 5).

²⁾ Na verwijdering seizoeninvloeden.

2003										
nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
5 695,3	5 784,9	5 779,7	5 819,0	5 855,4	5 946,1	5 991,1	6 000,9			Banking
2 342,3	2 424,5	2 340,8	2 348,4	2 394,6	2 424,9	2 457,6	2 515,5			Eurozone liquidity (M3)
18 968,1	18 859,3	18 977,9	19 179,2	19 176,6	19 311,4	19 488,7	19 534,1			Eurozone money (M1)
1 377,3	1 356,4	1 358,6	1 396,7	1 407,0	1 409,9	1 434,6	1 450,8	1 440,9		Eurozone MFI's, balance sheet total
										Dutch MFI's, balance sheet total
										Saving and borrowing
-0,2	1,9	2,4	1,7	1,0	1,4	2,5	1,3	2,0		Savings at saving institutions
165,9	167,8	170,1	171,9	172,8	174,2	176,7	178,1	180,1		Savings deposits
0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	1,0		Consumer credit granted
16,4	16,4	16,4	16,4	16,5	16,5	16,6	16,5	16,6		Consumer credits, outstanding amounts
7,9	11,7	6,0	7,2	8,8	8,5	9,5	8,4	10,2		Newly registered mortgages on:
7,2	10,0	5,5	6,6	7,1	7,8	8,7	7,9	9,4		residential and residential/commercial property
1,7	4,5	2,1	3,5	3,0	2,1	2,0	2,1	3,3		o.w. residential
										other real estate
										Money market
3,25	2,75	2,75	2,75	2,50	2,50	2,50	2,00	2,00	2,00	Repo rate ECB
3,30	3,09	2,79	2,76	2,75	2,56	2,56	2,21	2,08	2,10	Call money
3,23	2,98	2,85	2,77	2,60	2,58	2,52	2,18	2,13	2,12	One-month Euribor
10,45	10,65	11,02	10,94	10,36	9,93	10,07	10,02	10,12	10,57	Gold price
1,00	1,02	1,06	1,08	1,08	1,08	1,16	1,17	1,14	1,11	Exchange rates
0,64	0,64	0,66	0,67	0,68	0,69	0,71	0,70	0,70	0,70	US dollar
121,65	124,22	126,12	128,60	128,15	130,12	135,83	138,05	134,99	132,38	English pound
										Japanese Yen
										Capital market
3,65	3,43	3,22	3,04	3,09	3,19	2,84	2,62	2,95	3,30	Average yield to maturity
4,17	3,97	3,75	3,49	3,54	3,65	3,31	3,09	3,49	3,81	short-term
4,56	4,36	4,19	3,97	4,01	4,13	3,79	3,60	3,97	4,18	medium-term
										long-term
										Amsterdam Stock Exchange
510,8	462,1	424,3	387,8	372,1	409,7	410,5	426,8	453,4	470,7	CBS stock price index
127,9	130,9	131,9	133,6	132,6	132,2	135,4	134,7	130,7	130,2	shares
										bonds
1 012,6	916,0	841,3	769,0	739,3	825,0	834,7	867,8	926,5	967,8	CBS total return index
403,2	410,3	414,4	418,0	417,1	418,1	426,9	427,1	422,7	422,4	shares
										bonds
										Insurance
0,5	0,5	1,0	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5		New personal life insurance policies
										Price index numbers
114,9	116,5	118,3	120,0	119,0	116,3	114,5	114,2	114,4		Producer prices, industry
126,0	126,0	127,0	127,0	127,0	127,0	128,0	127,0			Costs of rebuilding of dwellings
.	.	.	.	.	.	.	.	.		Consumer prices
.	.	.	.	.	.	.	.	.		all households
										all households-tax alterations eliminated
										International trade
17,5	16,7	17,3	17,1	18,3	16,6	16,7	16,3			import
20,1	19,1	19,7	19,3	20,9	18,5	18,9	19,2			export
2,6	2,4	2,4	2,3	2,6	1,9	2,3	2,9			trade surplus
108,4	107,6									import prices
103,2	105,5									export prices
95,2	98,0									terms of trade
										Other data
-32,0	-30,4	-33,8	-36,5	-37,6	-38,2	-34,6	-36,1	-38,8	-32,4	Consumer confidence
-54,1	-50,8	-58,3	-62,4	-64,8	-64,9	-56,0	-57,8	-62,6	-48,5	Economic environment
-17,2	-16,9	-17,5	-19,2	-19,5	-20,3	-20,3	-21,7	-22,9	-21,7	Propensity to consume
-0,7	-1,7	-3,8	-6,8	-6,6	-5,3	-7,2	-10,1	-7,4	-7,0	Producers' confidence

Banken

Tabel 1.1
Balans van de in Nederland gevestigde monetair financiële instellingen, exclusief De Nederlandsche Bank (ultimo)

	Nederland					Eurozone				
	2003					2003				
	maart	april	mei	juni	juli	febr.	maart	april	mei	juni
	<i>mld euro</i>									
Activa										
1. Leningen aan ingezetenen van het eurogebied	922,9	920,0	945,8	939,5	943,5	11 734,1	11 735,2	11 799,1	11 892,6	11 884,0
a. Monetair financiële instellingen	241,6	235,1	252,3	240,9	237,3	4 099,3	4 076,4	4 109,2	4 191,2	4 143,9
b. Overheid	37,0	34,9	35,5	37,4	36,7	804,1	804,6	799,2	794,8	795,9
c. Overige	644,4	650,1	658,0	661,2	669,5	6 830,7	6 854,2	6 890,7	6 906,6	6 944,2
2. Aangehouden effecten m.u.v. aandelen, uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	132,2	134,8	139,0	141,4	141,4	2 815,9	2 830,3	2 852,6	2 896,5	2 887,3
a. Monetair financiële instellingen	21,1	21,2	21,6	21,6	21,6	1 227,8	1 234,5	1 223,1	1 234,0	1 243,3
b. Overheid	83,5	86,0	89,3	90,7	91,2	1 207,8	1 210,0	1 226,2	1 256,6	1 238,5
c. Overige	27,6	27,6	28,2	29,1	28,6	380,4	385,8	403,3	405,9	405,6
3. Aangehouden aandelen en deelnemingen uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	37,6	37,7	37,7	37,5	38,7	812,1	818,3	837,2	854,1	849,4
a. Monetair financiële instellingen	14,2	14,3	14,8	13,7	15,6	255,9	260,4	260,9	265,6	267,0
b. Overige	23,4	23,4	22,9	23,9	23,1	556,2	557,9	576,3	588,5	582,5
4. Geldmarktpapier	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	66,4	66,8	69,6	70,7	68,9
5. Externe activa	257,3	259,6	255,3	267,6	258,5	2 545,7	2 545,1	2 564,8	2 544,4	2 625,0
6. Vaste activa	6,2	6,1	6,1	6,1	6,1	162,9	160,8	158,8	159,4	158,3
7. Overige activa	50,7	51,3	50,3	58,1	52,7	1 042,1	1 029,7	1 037,7	1 072,8	1 061,2
8. Totaal activa = totaal passiva	1 407,0	1 409,5	1 434,2	1 450,4	1 440,9	19 179,2	19 186,2	19 319,8	19 490,5	19 534,1
Passiva										
9. Chartale geldomloop						0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10. Deposito's van ingezetenen van het eurogebied	757,9	747,3	762,3	768,8	761,7	10 297,4	10 318,4	10 350,2	10 517,3	10 545,2
a. Monetair financiële instellingen	276,7	266,5	266,2	276,2	268,7	4 220,3	4 198,8	4 200,8	4 310,1	4 302,9
b. Centrale overheid	2,4	1,5	1,3	1,8	2,0	121,6	125,5	117,8	124,2	147,3
c. Overige overheid en overige ingezetenen van het eurogebied	478,8	479,3	494,7	490,8	491,0	5 955,5	5 994,1	6 031,6	6 082,9	6 094,9
(1) giraal	155,8	154,8	160,7	159,7	155,8	1 932,9	1 970,2	1 989,4	2 014,1	2 063,0
(2) met vaste looptijd	152,1	151,0	157,3	152,4	154,0	2 277,8	2 277,5	2 283,3	2 304,8	2 271,5
(3) met opzegtermijn	170,7	173,2	176,5	178,6	181,1	1 511,0	1 522,3	1 528,4	1 532,7	1 545,6
(4) repo's	0,2	0,4	0,2	0,1	0,1	233,8	224,0	230,5	231,4	214,8
11. Aandelen/participaties in geldmarktfondsen en geldmarktpapier						613,8	617,6	632,6	641,9	639,2
12. Geldmarktpapier en schuldbewijzen	221,0	225,2	223,0	232,1	238,4	3 037,2	3 045,9	3 064,7	3 062,9	3 082,6
13. Kapitaal en reserves	62,9	63,0	64,3	64,6	64,9	1 110,7	1 115,8	1 116,9	1 120,5	1 129,0
14. Externe passiva	294,4	298,8	304,3	303,2	294,8	2 685,9	2 666,0	2 687,9	2 625,3	2 644,6
15. Overige passiva	70,8	75,2	80,3	81,6	81,1	1 434,2	1 422,6	1 467,5	1 522,6	1 493,5

Bron: De Nederlandsche Bank N.V. en ECB.

Tabel 1.2
Monetaire balans van De Nederlandsche Bank en het Eurosystem (ultimo)

	De Nederlandsche Bank					Eurosystem				
	2003					2003				
	maart	april	mei	juni	juli	febr.	maart	april	mei	juni
<i>mld euro</i>										
Activa										
1. Leningen aan ingezetenen van het eurogebied	16,5	13,6	22,0	15,5	8,7	410,2	411,8	369,6	444,7	469,3
a. Monetair financiële instellingen	16,5	13,6	22,0	15,5	8,7	385,4	387,0	344,9	420,0	445,0
b. Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	24,1	24,1	24,1	24,0	23,7
c. Overige	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6
2. Aangehouden effecten m.u.v. aandelen, uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	9,3	9,4	9,3	9,1	9,0	100,7	105,2	107,6	112,0	114,2
a. Monetair financiële instellingen	1,7	1,6	1,6	1,4	1,4	9,1	9,5	9,6	10,4	10,0
b. Overheid	7,3	7,5	7,4	7,4	7,3	90,8	94,8	97,1	100,5	103,1
c. Overige ingezetenen	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,8	0,8	0,8	1,0	1,1
3. Aangehouden aandelen en deelnemingen uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	12,9	12,5	13,0	12,2	12,4
a. Monetair financiële instellingen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	5,0	5,1	5,1	4,4	4,4
b. Overige ingezetenen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	7,9	7,5	7,9	7,7	8,0
4. Externe activa	18,9	19,2	18,5	18,8	19,7	363,3	349,7	341,0	333,4	334,6
5. Vaste activa	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	12,0	11,9	12,0	11,9	12,0
6. Overige activa	2,7	2,7	2,8	2,8	2,7	121,1	123,6	128,2	131,0	131,4
7. Totaal activa = totaal passiva	47,8	45,3	53,0	46,7	40,6	1 020,5	1 015,1	971,9	1 045,8	1 074,6
Passiva										
8. Chartale geldomloop	17,8	18,5	18,7	19,1	19,7	358,1	365,4	378,7	384,1	391,4
9. Deposito's	15,7	12,5	20,5	13,9	6,6	346,0	345,8	292,1	361,9	379,4
a. Monetair financiële instellingen	15,7	12,4	20,5	13,9	6,6	276,9	279,0	233,2	297,6	307,9
b. Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	54,2	50,7	42,0	45,9	52,6
c. Overige ingezetenen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,9	16,2	16,9	18,4	18,9
10. Geldmarktpapier en schuldbewijzen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,8	2,7	2,7	2,7	2,6
11. Kapitaal en reserves	11,2	11,0	11,4	11,5	11,7	159,5	149,2	144,6	141,0	143,2
12. Externe passiva	1,8	2,0	1,8	1,6	2,0	28,6	28,7	27,7	28,1	29,8
13. Overige passiva	1,4	1,4	0,6	0,6	0,6	125,5	123,3	126,1	127,9	128,1

Bron: De Nederlandsche Bank N.V. en ECB.

Tabel 1.3
Monetaire aggregaten

	Nederland					Eurozone				
	2003					2003				
	maart	april	mei	juni	juli	febr.	maart	april	mei	juni
<i>mld euro</i>										
Chartale geldomloop	16,0	16,3	16,9	17,3	17,6	319,3	327,2	336,3	343,8	351,0
Girale deposito's	155,8	154,8	160,7	159,7	155,8	2 032,5	2 070,5	2 090,3	2 115,2	2 164,5
Geldhoeveelheid (M1)	171,8	171,0	177,6	177,0	173,4	2 351,8	2 397,8	2 426,6	2 458,9	2 515,5
Deposito's met vaste looptijd t/m 2 jaar	95,7	95,2	94,6	89,0	91,6	1 080,6	1 073,6	1 082,2	1 097,0	1 059,5
Deposito's met opzegtermijn t/m 3 maanden	170,7	173,2	176,5	178,5	181,1	1 501,0	1 514,3	1 522,8	1 530,1	1 545,1
Secundaire liquiditeiten (M2)	438,2	439,4	448,7	444,5	446,1	4 933,4	4 985,6	5 031,6	5 086,1	5 120,0
Repo's	0,2	0,4	0,2	0,1	0,1	233,8	224,0	230,5	231,4	214,8
Aandelen/participaties in geldmarktfondsen en geldmarktpapier	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	547,4	550,8	563,0	571,1	570,3
Schuldbewijzen met looptijd t/m 2 jaar	22,7	24,7	23,6	24,8	24,0	108,8	99,4	124,0	105,0	95,7
Liquiditeitenmassa (M3)	461,1	464,4	472,6	469,4	470,1	5 823,4	5 859,8	5 948,9	5 993,6	6 000,9

Bron: DNB en ECB.

Sparen en lenen

Tabel 2.1
Spaargelden

	2002				2003						
	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli
<i>mln euro</i>											
Stortingen	6 434	7 298	6 444	7 862	14 024	8 450	8 515	10 644	9 413	9 235	10 684
w.v. op deposito's											
met opzegtermijn	4 497	5 470	4 529	5 464	8 563	6 853	6 842	8 755	7 932	7 891	9 077
met vaste looptijd	1 937	1 828	1 915	2 398	5 461	1 597	1 673	1 889	1 481	1 344	1 607
Terugbetalingen	5 585	6 934	6 837	7 791	12 295	6 735	7 570	9 542	7 330	7 916	8 926
w.v. op deposito's											
met opzegtermijn	3 768	4 663	4 826	5 042	5 401	5 027	5 226	7 753	5 589	6 146	7 314
met vaste looptijd	1 817	2 271	2 011	2 749	6 894	1 708	2 344	1 789	1 741	1 770	1 612
Spaarverschil	849	364	-393	71	1 729	1 715	945	1 102	2 083	1 319	1 758
Bijgeschreven rente	27	512	192	1 788	623	21	37	306	398	25	284
Besparingen	876	876	-201	1 859	2 352	1 736	982	1 408	2 481	1 344	2 042
Correcties en statistische verschillen	-1	0	1	0	4	-3	2	-1	-1	0	0
<i>mld euro</i>											
Tegood op deposito's (ultimo)	165,2	166,1	165,9	167,8	170,1	171,9	172,8	174,2	176,7	178,1	180,1
w.v.											
deposito's met opzegtermijn	139,8	141,1	141,0	143,2	146,9	148,8	150,4	151,7	154,4	156,2	158,3
deposito's met vaste looptijd	25,4	25,0	24,9	24,6	23,2	23,1	22,4	22,5	22,3	21,9	21,9

Bron: De Nederlandsche Bank.

Tabel 2.2
Verstrekt consumptief krediet

	2002			2003							Trend ¹⁾
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	
<i>mln euro</i>											%
Gemeentelijke kredietbanken											
Aflopend krediet	5	6	6	5	7	5	5	5	4	7	-11
Doorlopend krediet	6	6	7	5	6	5	7	5	5	6	36
Totaal	11	12	12	10	13	10	12	9	10	13	8
Banken en creditcardorganisaties											
Aflopend krediet	26	24	20	22	20	22	22	21	21	24	-10
Doorlopend krediet	325	298	277	267	258	261	241	282	228	277	5
Spaar-/leenkrediet	5	2	3	2	3	7	4	5	5	7	27
Creditcard krediet	206	179	213	188	183	200	188	218	214	282	5
Totaal	563	503	512	478	464	490	455	526	467	590	4
Financieringsmaatschappijen											
Aflopend krediet	63	52	45	67	50	55	55	55	56	77	-3
Doorlopend krediet	264	226	215	199	192	219	244	220	205	243	1
Spaar-/leenkrediet	15	16	15	17	18	18	18	16	15	18	-14
Totaal	343	293	275	283	261	292	317	292	275	338	-1
Postorderbedrijven											
Doorlopend krediet	46	38	37	50	41	44	50	37	42	52	7
Alle maatschappijen											
Aflopend krediet	95	81	71	94	77	82	83	81	81	108	-5
Doorlopend krediet	642	568	535	521	498	529	541	544	479	578	4
Spaar-/leenkrediet	21	18	17	18	21	25	22	21	19	25	-8
Creditcard krediet	206	179	213	188	183	200	188	218	214	282	5
Totaal	963	846	836	821	779	835	834	864	794	992	3

¹⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Tabel 2.3
Uitstaand debiteurensaldo per ultimo

	Aantal uitstaande contracten					Uitstaand debiteurensaldo					Trend ¹⁾
	2003					2003					
	maart	april	mei	juni	juli	maart	april	mei	juni	juli	
	x 1 000					mln euro					%
Gemeentelijke kredietbanken											
Aflopend krediet	94	94	93	90	90	169	168	167	163	160	-13
Doorlopend krediet	13	13	14	13	15	79	79	80	79	80	-2
Totaal	107	107	107	104	104	248	247	247	242	240	-9
Banken en creditcardorganisaties											
Aflopend krediet	117	115	113	112	110	626	619	610	601	596	-17
Doorlopend krediet	979	977	977	973	974	6 027	6 059	6 072	6 074	6 117	7
Spaar-/leenkrediet	26	26	27	27	27	418	422	425	430	436	16
Creditcard krediet	620	579	584	574	577	870	853	867	853	858	18
Totaal	1 742	1 697	1 702	1 686	1 688	7 940	7 954	7 974	7 958	8 008	6
Financieringsmaatschappijen											
Aflopend krediet	346	346	345	345	346	1 675	1 658	1 657	1 660	1 671	-5
Doorlopend krediet	1 703	1 711	1 719	1 726	1 736	5 061	5 079	5 105	5 113	5 132	4
Spaar-/leenkrediet	64	64	64	64	64	1 020	1 019	1 013	1 006	1 002	-5
Totaal	2 113	2 121	2 128	2 135	2 145	7 756	7 756	7 775	7 779	7 805	1
Postorderbedrijven											
Doorlopend krediet	2 348	2 412	2 422	2 391	2 449	555	562	564	562	571	13
Alle maatschappijen											
Aflopend krediet	557	555	551	547	546	2 470	2 445	2 434	2 424	2 427	-9
Doorlopend krediet	5 043	5 113	5 132	5 103	5 173	11 721	11 779	11 820	11 828	11 900	6
Spaar-/leenkrediet	90	90	91	91	91	1 438	1 442	1 438	1 436	1 439	1
Creditcard krediet	620	579	584	574	577	870	853	867	853	858	18
Totaal	6 310	6 338	6 358	6 315	6 386	16 499	16 519	16 560	16 541	16 624	4
Overtrekkingen op betaalrekeningen	3 107	3 003	2 562	2 694	2 789	6 107	6 055	5 646	5 793	5 939	6

¹⁾ De procentuele groei van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

Tabel 2.4
Stroomgegevens consumptief krediet

	2002			2003							Trend ¹⁾
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	
	mln euro										%
Debiteurensaldo bij aanvang periode											
Aflopend krediet	2 621	2 603	2 562	2 530	2 515	2 491	2 470	2 445	2 434	2 424	-10
Doorlopend krediet	11 453	11 542	11 635	11 661	11 622	11 664	11 721	11 779	11 820	11 828	7
Spaar-/leenkrediet	1 428	1 429	1 425	1 426	1 427	1 432	1 438	1 442	1 438	1 436	0
Creditcard krediet	802	802	807	820	852	837	870	853	867	853	18
Totaal	16 304	16 376	16 429	16 437	16 416	16 424	16 499	16 519	16 560	16 541	4
Verstrekt krediet											
Aflopend krediet	95	81	71	94	77	82	83	81	81	108	-5
Doorlopend krediet	642	568	535	521	498	529	541	544	479	578	4
Spaar-/leenkrediet	21	18	17	18	21	25	22	21	19	25	-8
Creditcard krediet	206	179	213	188	183	200	188	218	214	282	5
Totaal	963	846	836	821	779	835	834	864	794	992	3
Kredietvergoeding											
Aflopend krediet	17	16	14	16	14	15	15	14	14	16	-18
Doorlopend krediet	89	89	89	89	89	88	87	92	88	89	3
Spaar-/leenkrediet	10	10	10	10	10	9	10	10	10	9	-12
Creditcard krediet	8	8	9	9	9	9	9	9	9	9	23
Totaal	124	123	122	125	122	120	121	125	120	123	0
Aflossingen											
Aflopend krediet	130	138	117	125	115	117	123	106	105	121	-11
Doorlopend krediet	642	564	598	649	546	560	569	595	559	595	4
Spaar-/leenkrediet	29	31	27	27	25	29	28	34	31	31	-33
Creditcard krediet	214	183	208	166	206	175	213	214	237	286	8
Totaal	1 015	916	950	967	892	881	935	948	933	1 032	1
Debiteurensaldo per ultimo periode											
Aflopend krediet	2 603	2 562	2 530	2 515	2 491	2 470	2 445	2 434	2 424	2 427	-9
Doorlopend krediet	11 542	11 635	11 661	11 622	11 664	11 721	11 779	11 820	11 828	11 900	6
Spaar-/leenkrediet	1 429	1 425	1 426	1 427	1 432	1 438	1 442	1 438	1 436	1 439	1
Creditcard krediet	802	807	820	852	837	870	853	867	853	858	18
Totaal	16 376	16 429	16 437	16 416	16 424	16 499	16 519	16 560	16 541	16 624	4

¹⁾ Stroomgrootheden: De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.
Standen: De procentuele groei van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand een jaar eerder.

Tabel 2.5
Nieuw ingeschreven hypotheek op onroerende goederen

	2002		2003							Trend ¹⁾
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	
Aantal hypotheeknaam naar onderpand										%
Woonhuizen	41 271	53 392	32 347	36 075	39 813	43 904	49 158	44 059	49 134	0
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	13 600	17 695	9 966	11 352	12 067	13 249	14 428	12 424	14 657	-2
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	4 705	6 082	3 406	3 455	3 648	4 247	4 590	4 014	4 490	-21
banken	17 386	22 260	14 131	15 509	17 508	18 964	21 802	19 766	21 480	-4
andere rechtspersonen	3 803	4 961	3 299	3 961	4 453	5 075	5 632	5 200	5 686	75
particulieren	542	801	473	482	559	596	673	572	704	6
buitenland	1 235	1 593	1 072	1 316	1 578	1 773	2 033	2 083	2 117	21
Combinaties woonhuis/bedrijfspan	1 062	1 643	920	1 036	1 010	1 133	1 257	1 120	1 177	3
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	491	764	425	424	392	468	475	427	479	-6
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	54	73	35	48	52	56	63	67	53	-8
banken	395	621	364	438	452	483	576	512	504	8
andere rechtspersonen	71	107	55	77	68	76	92	69	99	45
particulieren	41	63	31	42	37	43	41	36	34	5
buitenland	10	15	10	7	9	7	10	9	8	16
Bedrijfspan	874	1 445	987	965	912	1 009	1 039	973	1 117	-5
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	324	534	357	341	333	350	370	313	381	-12
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	37	55	40	42	37	37	37	41	44	-11
banken	365	607	424	434	399	484	473	466	533	-4
andere rechtspersonen	87	148	96	94	91	90	93	86	96	24
particulieren	44	77	54	37	32	38	53	48	45	3
buitenland	17	24	16	17	20	10	13	19	18	1
Bougrond en landelijke eigendommen	876	1 263	739	760	789	840	812	784	801	-21
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	429	612	360	332	364	379	384	325	331	-24
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	62	98	49	43	50	44	41	39	58	-43
banken	278	397	240	269	258	325	292	298	309	-22
andere rechtspersonen	61	90	62	67	76	66	60	73	60	36
particulieren	26	52	14	39	32	19	28	37	31	-16
buitenland	20	14	14	10	9	7	7	12	12	-24
Ingeschreven hypotheekbedragen naar onderpand	<i>mln euro</i>									%
Woonhuizen	7 155	9 957	5 546	6 601	7 112	7 832	8 731	7 855	9 351	6
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	2 535	3 519	1 811	2 338	2 262	2 466	2 682	2 418	3 159	6
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	804	1 084	555	590	606	696	753	631	745	-15
banken	2 943	4 071	2 432	2 697	3 136	3 396	3 802	3 405	3 932	0
andere rechtspersonen	576	852	491	665	719	872	1 019	894	1 010	95
particulieren	73	120	63	79	88	92	120	85	117	13
buitenland	224	311	193	232	303	309	356	424	386	16
Combinaties woonhuis/bedrijfspan	725	1 734	475	612	1 731	671	738	557	809	27
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	287	502	210	217	195	323	288	227	363	-1
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	27	26	12	42	25	67	31	40	16	-3
banken	308	391	176	208	296	220	336	252	266	0
andere rechtspersonen	74	74	52	51	86	46	42	28	71	54
particulieren	22	31	17	47	19	14	10	7	8	38
buitenland	8	709	7	47	1 111	2	31	3	85	573
Bedrijfspan	1 207	3 665	1 740	2 748	2 428	1 507	1 427	1 596	2 854	-5
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	325	474	416	293	323	388	392	350	430	-21
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	34	64	31	116	65	40	38	42	21	-44
banken	465	1 113	485	680	673	614	698	679	941	-34
andere rechtspersonen	199	384	634	1 005	166	299	169	192	189	89
particulieren	33	79	36	18	18	20	41	78	490	54
buitenland	152	1 551	138	636	1 182	148	90	257	783	79
Bougrond en landelijke eigendommen	445	796	402	745	568	590	528	467	489	-16
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	173	289	215	202	265	207	182	164	190	-16
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	17	29	19	11	12	14	13	14	17	-37
banken	161	281	129	120	191	291	261	148	231	-19
andere rechtspersonen	58	182	28	61	73	59	45	79	37	-4
particulieren	7	12	6	23	26	17	26	47	11	-22
buitenland	30	3	6	327	2	2	2	15	2	-25

¹⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Bron: Kadaster.

Tabel 2.6
Regionale spreiding van de nieuw ingeschreven woninghypotheken ¹⁾

	Aantal ingeschreven hypothekeken			Ingeschreven hypotheekbedragen							Trend ²⁾
	2003			2003							
	mei	juni	juli	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	
	mln euro										%
Groningen											
Oost-Groningen	613	487	542	42	46	58	57	72	60	67	18
Delfzijl e.o.	147	128	139	9	10	13	16	15	13	16	9
overig Groningen	1 134	964	1 017	88	100	110	134	157	132	143	7
totaal	1 894	1 579	1 698	139	155	180	207	245	205	226	10
Friesland											
Noord-Friesland	1 003	995	1 096	85	101	113	129	133	131	156	10
Zuidwest-Friesland	337	285	318	32	37	40	43	49	43	51	3
Zuidoost-Friesland	543	550	612	55	52	62	89	88	86	97	3
totaal	1 883	1 830	2 026	173	190	215	261	270	260	304	6
Drenthe											
Noord-Drenthe	637	519	551	45	56	59	65	91	73	83	2
Zuidoost-Drenthe	635	579	602	40	55	61	76	82	79	84	13
Zuidwest-Drenthe	385	359	376	31	38	45	55	54	50	56	4
totaal	1 657	1 457	1 529	117	149	165	197	227	203	223	7
Overijssel											
Noord-Overijssel	1 081	898	937	94	105	122	145	176	140	148	19
Zuidwest-Overijssel	471	425	455	43	49	64	65	86	68	79	14
Twente	1 903	1 623	1 744	151	199	217	250	281	236	268	12
totaal	3 455	2 946	3 136	289	352	403	461	543	444	495	15
Gelderland											
Veluwe	1 870	1 683	1 853	211	230	271	294	323	293	344	14
Achterhoek	1 016	961	1 135	91	124	130	153	157	151	188	7
Arnhem/Nijmegen	2 065	1 796	2 130	198	257	262	316	344	299	391	11
Zuidwest-Gelderland	579	557	669	81	73	79	77	105	107	134	13
totaal	5 530	4 997	5 787	581	684	742	841	929	850	1 057	11
Utrecht	3 196	3 024	3 186	414	449	529	552	610	569	641	−1
Noord-Holland											
Kop van Noord-Holland	1 245	1 096	1 161	106	143	154	171	181	158	192	12
Alkmaar e.o.	747	720	664	103	103	115	121	128	118	119	15
IJmond	537	453	518	53	62	72	74	92	80	92	15
Agglomeratie Haarlem	645	567	587	90	85	87	108	126	104	122	−1
Zaanstreek	421	376	379	43	41	66	63	66	60	59	1
Groot-Amsterdam	2 351	2 106	2 390	355	335	421	435	469	440	503	−2
Het Gooi en Vechtstreek	676	603	655	114	111	116	132	160	142	141	−2
totaal	6 622	5 921	6 354	865	880	1 030	1 104	1 222	1 103	1 228	3
Zuid-Holland											
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	1 112	1 035	1 058	125	157	171	168	214	204	209	11
Agglomeratie 's-Gravenhage	2 231	2 082	2 241	285	291	308	373	402	406	428	6
Delft en Westland	466	434	497	51	63	93	98	84	80	89	5
Oost-Zuid-Holland	843	767	802	95	114	137	118	143	128	143	6
Groot-Rijnmond	3 574	3 321	3 625	420	408	466	509	566	539	608	7
Zuidoost-Zuid-Holland	1 230	1 054	1 211	123	141	143	160	199	157	206	14
totaal	9 456	8 693	9 434	1 099	1 174	1 318	1 427	1 608	1 513	1 683	8
Zeeland											
Zeeuwsch-Vlaanderen	370	282	332	27	27	36	37	47	35	43	14
Overig Zeeland	802	685	802	73	85	95	110	121	96	123	22
totaal	1 172	967	1 134	100	111	131	147	168	131	166	20
Noord-Brabant											
West-Noord-Brabant	1 925	1 722	1 971	197	245	237	276	322	285	340	13
Midden-Noord-Brabant	1 320	1 260	1 511	144	170	170	196	235	210	265	13
Noordoost-Noord-Brabant	1 752	1 567	1 778	186	235	247	276	312	280	328	9
Zuidoost-Noord-Brabant	2 250	1 936	2 187	221	300	265	338	413	343	416	13
totaal	7 247	6 485	7 447	747	949	919	1 086	1 282	1 118	1 349	12
Limburg											
Noord-Limburg	754	700	855	83	102	88	111	124	113	138	9
Midden-Limburg	685	567	679	57	94	66	95	106	86	115	17
Zuid-Limburg	1 804	1 582	1 961	157	205	191	225	265	224	293	10
totaal	3 243	2 849	3 495	297	401	345	431	496	423	546	11
Flevoland	1 508	1 420	1 548	175	203	191	226	236	228	262	2
Gespreide ligging van de onderpanden	1 307	1 082	1 299	324	333	389	447	448	394	436	6
Totaal	48 170	43 250	48 073	5 320	6 031	6 557	7 386	8 283	7 439	8 615	8

¹⁾ Hypotheken op woonhuizen ten laste van particulieren.

²⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Bron: Kadaster.

Geldmarkt

Tabel 3.1
Rentetarieven op de geldmarkt ¹⁾

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
	%								
Officiële rentetarieven per ultimo									
Reporente ECB	3,25	2,75	2,75	2,50	2,50	2,50	2,00	2,00	2,00
Marginale beleningsrente ECB	4,25	3,75	3,75	3,50	3,50	3,50	3,00	3,00	3,00
Depositorente ECB	2,25	1,75	1,75	1,50	1,50	1,50	1,00	1,00	1,00
Wettelijke rente ²⁾	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	5,00
Heffings- en invorderingsrente bij belasting ³⁾	3,25	3,25	3,25	3,25	3,10	3,10	3,10	2,50	2,50
Rente op studieleningen ⁴⁾	4,03	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73
Geldmarktrente									
Daggeld	3,30	2,79	2,76	2,75	2,56	2,56	2,21	2,08	2,10
Termijngelden zonder onderpand									
Euribor									
eenmaands	3,23	2,85	2,77	2,60	2,58	2,52	2,18	2,13	2,12
driemaands	3,12	2,83	2,69	2,53	2,53	2,40	2,15	2,13	2,14
zesmaands	3,04	2,76	2,58	2,45	2,47	2,31	2,08	2,09	2,17
twaaifmaands	3,02	2,70	2,50	2,41	2,45	2,25	2,01	2,08	2,28
Kasgeldleningen overheid ⁵⁾									
eenweeks	3,31	2,85	2,80	2,65	2,57	2,60	2,21	2,12	2,10
eenmaands	3,21	2,84	2,76	2,59	2,57	2,53	2,18	2,13	2,12
tweemaands	3,16	2,83	2,70	2,54	2,54	2,44	2,16	2,13	2,13
driemaands	3,10	2,81	2,67	2,51	2,51	2,41	2,15	2,13	2,14
zesmaands	3,02	2,74	2,56	2,43	2,45	2,31	2,08	2,09	2,17
negenmaands	3,00	2,70	2,51	2,41	2,43	2,26	2,01	2,07	2,25
twaaifmaands	3,00	2,68	2,49	2,40	2,43	2,25	2,01	2,07	2,27
Kasgeldleningen overigen ⁵⁾									
eenweeks	3,45	2,99	2,95	2,79	2,71	2,75	2,36	2,26	2,25
eenmaands	3,31	2,94	2,86	2,69	2,67	2,63	2,28	2,23	2,22
tweemaands	3,26	2,93	2,80	2,64	2,64	2,54	2,26	2,23	2,23
driemaands	3,20	2,91	2,77	2,61	2,61	2,51	2,25	2,23	2,24
zesmaands	3,12	2,84	2,66	2,53	2,55	2,41	2,18	2,19	2,27
negenmaands	3,10	2,80	2,61	2,51	2,53	2,36	2,11	2,17	2,35
twaaifmaands	3,10	2,78	2,59	2,50	2,53	2,35	2,11	2,17	2,37
Driemaands Euro-dollardeposito's	1,37	1,27	1,25	1,19	1,21	1,20	1,02	1,04	1,05

¹⁾ Maandgemiddelden, tenzij anders aangegeven.

²⁾ Vastgesteld door het Ministerie van Justitie.

³⁾ Vastgesteld door het Ministerie van Financiën.

⁴⁾ Geldig voor studieleningen verstrekt na 1 januari 1992. Vastgesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

⁵⁾ Ontleend aan de adviesprijzen van de Vereniging van bemiddelaars in onderhandse leningen, gepubliceerd door Prebon Yamane (Nederland).

Bron: De Nederlandsche Bank NV.

Tabel 3.2
Korte rente op de buitenlandse markten

	2002		2003						
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli
	%								
Australië	4,84	4,83	4,80	4,75	4,76	4,79	4,78	4,67	.
Canada	2,82	2,83	2,86	2,91	3,20	3,29	3,32	3,21	.
Denemarken	3,26	3,05	2,95	2,79	2,63	2,63	2,49	2,14	2,11
Japan	0,05	0,05	0,04	0,04	0,05	0,04	0,03	0,04	0,04
Noorwegen	7,09	6,62	5,99	5,69	5,49	5,26	4,92	4,04	3,45
Polen	.	6,11	6,07	.	5,71	5,70	.	5,11	.
Tsjechie	2,80	2,60	2,70	2,50	2,40	2,50	2,50	2,30	2,30
Verenigde Staten	1,39	1,34	1,29	1,27	1,23	1,24	1,22	1,04	.
Verenigd Koninkrijk	3,91	3,95	3,91	3,69	3,58	3,58	3,57	3,57	.
Zuid Korea	4,90	4,90	4,70	4,50	4,80	4,60	4,40	4,30	.
Zweden	3,91	3,67	3,65	3,61	3,41	3,42	3,18	2,81	2,68
Zwitserland	0,66	0,54	0,53	0,48	0,21	0,21	0,18	0,20	.
Euro-zone	3,12	2,94	2,83	2,69	2,53	2,54	2,41	2,15	2,13

Bron: OECD.

Tabel 3.3
Wisselkoersen en goudprijs

Land	Valuta	2003								Trend ¹⁾
		jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
		per 1 euro								%
Courante valuta ²⁾										
Australië	Dollar	1,82	1,81	1,79	1,78	1,79	1,76	1,72	1,71	−5
Canada	Dollar	1,64	1,63	1,59	1,59	1,60	1,58	1,57	1,56	2
Denemarken	Kroon	7,43	7,43	7,43	7,43	7,42	7,42	7,43	7,43	0
Engeland	Pond	0,66	0,67	0,68	0,69	0,71	0,70	0,70	0,70	10
Estland	Kroon	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	0
Hongarije	Florint	240,39	245,12	245,59	245,59	245,79	261,21	263,73	259,56	6
Hongkong	Dollar	8,28	8,40	8,43	8,46	9,03	9,10	8,87	8,69	14
Japan	Yen	126,12	128,60	128,15	130,12	135,83	138,05	134,99	132,38	14
Nieuw-Zeeland	Dollar	1,96	1,95	1,95	1,97	2,01	2,01	1,94	1,91	−9
Noorwegen	Kroon	7,33	7,54	7,84	7,83	7,87	8,16	8,29	8,26	11
Polen	Zloty	4,07	4,17	4,34	4,30	4,33	4,43	4,44	4,37	7
Slovenië	Tolar	230,71	231,37	231,77	232,31	232,99	233,64	234,42	235,00	3
Tsjechië	Kroon	31,49	31,64	31,75	31,62	31,39	31,43	31,84	32,29	5
Verenigde Staten	Dollar	1,06	1,08	1,08	1,08	1,16	1,17	1,14	1,11	14
Zuid-Afrika	Rand	9,23	8,93	8,70	8,32	8,91	9,24	8,58	8,24	−20
Zweden	Kroon	9,17	9,15	9,23	9,15	9,16	9,13	9,18	9,24	0
Zwitserland	Frank	1,46	1,47	1,47	1,50	1,52	1,54	1,55	1,54	5
Incourante valuta ³⁾										
Bahrayn	Dinar	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0
Cyprus	Pond	0,58	0,58	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	3
Egypte	Pond	6,02	6,02	6,64	6,64	7,28	7,28	7,28	7,05	49
Filipijnen	Peso	59,17	60,61	59,17	60,61	64,10	62,31	64,10	62,31	7
IJsland	Kroon	86,38	86,70	86,70	84,34	87,02	89,89	89,02	89,36	1
India	Rupee	52,35	51,14	50,56	51,86	54,80	52,34	51,97	50,76	44
Indonesië ⁴⁾	Rupiah	84,75	84,75	84,75	84,75	84,75	84,75	101,01	94,34	7
Israël	Shekel	5,18	5,43	5,43	5,43	5,43	5,43	5,43	5,19	13
Kenia	Shilling	86,58	86,58	86,58	86,58	89,69	89,69	89,69	86,58	−22
Kuwayt	Dinar	0,33	0,33	0,33	0,33	0,36	0,35	0,35	0,33	10
Malawi	Kwacha	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	0
Malaysia	Ringgit	3,86	3,86	3,86	3,90	4,12	4,12	4,12	4,12	13
Malta	Lira	0,42	0,43	0,43	0,43	0,43	0,43	0,43	0,43	3
Marokko	Dirham	10,74	10,74	10,89	10,89	11,06	10,89	10,69	10,69	7
Mexico	Peso	11,73	11,73	11,73	11,73	13,11	13,11	12,38	12,38	31
Ned. Antillen	Gulden	1,92	1,92	1,92	1,97	2,11	2,04	2,05	1,94	9
Oman	Rial	0,42	0,42	0,42	0,43	0,46	0,45	0,45	0,42	10
Pakistan	Rupee	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	0
Qatar	Riyal	3,99	3,99	3,99	3,99	4,47	4,47	4,30	4,06	12
Saudi-Arabië	Riyal	4,07	4,07	4,11	4,23	4,52	4,43	4,40	4,17	12
Singapore	Dollar	1,88	1,89	1,91	1,97	2,05	2,03	2,03	1,92	11
Sri Lanka	Rupee	90,50	90,50	90,50	90,50	90,50	90,50	90,50	98,52	−11
Thailand	Baht	45,47	45,47	47,62	47,62	49,98	49,98	48,54	45,43	8
Tunesië	Dinar	1,41	1,41	1,46	1,46	1,51	1,51	1,49	1,46	4
Ver. Arabische Emiraten	Dirham	4,02	4,02	4,07	4,14	4,47	4,30	4,30	4,07	11
Zimbabwe	Dollar	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	0
euro										
Goud ⁵⁾		11,02	10,94	10,36	9,93	10,07	10,02	10,12	10,57	2

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Maandgemiddelden, gebaseerd op informatieve wisselkoersen zoals die door De Nederlandsche Bank dagelijks om 14.15 uur worden vastgesteld (middenkoersen).

³⁾ Informatie(midden)koersen geldend ultimo van de maand, gebaseerd op gegevens van het GWK.

⁴⁾ Notering per 1 eurocent.

⁵⁾ 1 gram fijn. Laattprijs, dagelijks vastgesteld om ca. 14.00 uur; biedprijs is 0,32 euro lager; bron: Engeldhard Clal Drijfhout Edelmetaalbedrijven NV.

Kapitaalmarkt

Tabel 4.1
Rente op de kapitaalmarkt ¹⁾

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
Openbare kapitaalmarkt									
<i>Effectief rendement obligatieleningen ²⁾</i>	%								
Aflosbare staatsleningen w.v.	4,04	3,85	3,67	3,72	3,83	3,51	3,31	3,64	3,87
naar gemiddeld resterende looptijd:									
2 tot 3 jaar	3,10	2,86	2,65	2,69	2,78	2,45	2,25	2,51	2,89
3 tot 4 jaar	3,30	3,12	2,96	2,98	3,07	2,72	2,52	2,82	3,18
4 tot 5 jaar	3,56	3,31	3,11	3,20	3,31	2,97	2,72	3,07	3,43
5 tot 6 jaar	3,79	3,55	3,28	3,33	3,43	3,08	2,85	3,27	3,64
6 tot 7 jaar	3,98	3,75	3,50	3,54	3,67	3,37	3,15	3,53	3,82
7 tot 8 jaar	4,15	3,93	3,68	3,73	3,84	3,49	3,27	3,68	3,98
8 tot 9 jaar	4,29	4,09	3,86	3,89	4,01	3,67	3,45	3,84	4,09
9 tot 10 jaar	4,36	4,19	3,97	4,01	4,13	3,79	3,60	3,97	4,18
10 tot 11 jaar	.	4,17	4,05	4,11	4,22	3,90	3,71	3,95	.
19 tot 20 jaar	.	4,65	4,61	4,67	4,77	4,50	4,37	4,65	4,69
20 tot 21 jaar	4,89	4,83	.	.	.	.	.	.	.
24 tot 25 jaar	.	4,73	4,70	4,77	4,87	4,63	4,52	4,81	4,84
25 tot 26 jaar	4,96	4,91	.	.	.	.	.	.	.
3 tot 5 jaar	3,43	3,22	3,04	3,09	3,19	2,84	2,62	2,95	3,30
5 tot 8 jaar	3,97	3,75	3,49	3,54	3,65	3,31	3,09	3,49	3,81
3 tot 8 jaar	3,76	3,53	3,31	3,36	3,47	3,12	2,90	3,28	3,61
Vijf langste staatsleningen ³⁾	4,49	4,35	4,21	4,25	4,36	4,05	3,87	4,17	4,30
Nieuwste 10-jarige staatslening	4,36	4,23	4,05	4,11	4,22	3,90	3,71	4,03	4,18
Eeuwigdurende staatsleningen	5,25	5,01	4,88	4,89	5,02	4,87	4,67	4,77	4,85
Gewone obligaties t.l.v. banken	4,35	4,17	3,96	3,96	3,97	3,63	3,41	3,70	3,98
Pand- en bankbrieven	4,44	4,12	3,94	3,97	4,08	3,65	3,40	3,63	3,98
Kapitaalobligaties	4,71	4,44	4,24	4,44	4,44	3,97	3,71	3,99	4,22
Onderhandse kapitaalmarkt									
<i>Hypothecaire leningen</i>									
Nieuw ingeschreven gewone hypotheek op onroerende goederen	4,99	4,87	4,68	4,52	4,48	4,51	4,39	4,26	.
Eerste hypotheek op woonhuizen (ultimo) ⁴⁾									
laagste	4,80	4,60	4,40	4,40	4,40	4,10	3,90	4,10	4,10
hoogste	5,80	5,80	5,80	5,80	5,80	4,60	4,40	5,15	5,15
<i>Onderhandse leningen ⁵⁾</i>									
Lagere overheid									
5 jaar fixe	3,88	3,65	3,41	3,44	3,58	3,29	2,99	3,31	3,65
7 jaar fixe	4,24	4,03	3,81	3,83	3,96	3,66	3,41	3,72	3,99
10 jaar fixe	4,59	4,41	4,22	4,24	4,36	4,09	3,86	4,15	4,34
12 jaar fixe	4,75	4,58	4,40	4,42	4,54	4,26	4,07	4,35	4,50
15 jaar fixe	4,88	4,72	4,57	4,62	4,73	4,48	4,32	4,59	4,69
Semi-overheid									
5 jaar fixe	4,37	4,13	3,89	3,92	4,06	3,95	3,68	3,96	4,26
7 jaar fixe	4,77	4,56	4,34	4,36	4,49	4,32	4,10	4,40	4,62
10 jaar fixe	5,21	5,03	4,84	4,87	4,99	4,87	4,67	4,92	5,07
12 jaar fixe	5,55	5,38	5,32	.	.	.	.	.	.
15 jaar fixe	5,72	5,55	5,49	.	.	.	.	.	.

¹⁾ Maand- c.q. jaargemiddelden.

²⁾ Met ingang van 14 januari 2002 gebaseerd op de slotkoersen i.p.v. de koersen tot 13.30 uur.

³⁾ Het rekenkundig gemiddelde van het effectief rendement van de vijf staatsleningen met de langste gemiddeld resterende looptijd, gewogen met het uitstaande bedrag van de lening; gemiddeld resterende looptijd in augustus 2003: 13,1 jaar.

⁴⁾ Laagste en hoogste rentepercentage van gewone hypothecaire leningen, zonder overheidsgarantie van ten hoogste 75% van de executiewaarde, bij eerste afsluiting, op een nieuwbouw eengezinswoning in eigen gebruik, verstrekt door een aantal hypothecaire leningverstrekkende instellingen, w.o. hypotheekbanken, algemene en coöperatief georganiseerde banken, bij een rentevaste periode van vijf jaar.

⁵⁾ Bron: Prebon Yamane (Nederland).

Tabel 4.2
Lange rente op buitenlandse markten

	2002		2003						
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli
	%								
Lange rente ¹⁾									
Australië	5,70	5,16	5,18	5,07	5,33	5,28	4,87	5,01	.
België	4,55	4,36	4,17	4,00	4,07	4,27	3,95	3,74	4,04
Canada	5,18	4,88	5,02	4,93	5,13	4,90	4,50	4,37	.
Duitsland	4,50	4,30	4,20	4,00	4,00	4,20	3,80	3,60	4,00
Frankrijk	4,80	4,79	4,41	4,33	4,55	4,49	3,88	3,93	.
Italië	4,74	4,55	4,38	4,16	4,18	4,31	4,04	4,13	.
Japan	0,98	0,98	0,84	0,83	0,72	0,66	0,58	0,53	.
Nederland	4,55	4,36	4,19	3,97	4,01	4,23	3,91	3,72	4,04
Spanje	4,18	4,02	3,71	3,45	3,46	3,68	3,34	2,99	3,36
Verenigde Staten	5,07	4,73	4,81	4,57	4,71	4,66	4,19	4,35	5,27
Verenigd Koninkrijk	4,64	4,57	4,40	4,25	4,33	4,47	4,22	4,,1	.
Euro-rendement ²⁾									
1 jaar	2,90	2,64	2,52	2,28	2,27	2,26	2,04	1,94	.
2 jaar	3,17	2,78	2,64	2,40	2,48	2,49	2,18	2,16	.
3 jaar	3,44	3,04	2,88	2,64	2,77	2,79	2,43	2,47	.
4 jaar	3,69	3,30	3,13	2,89	3,05	3,07	2,68	2,75	.
5 jaar	3,90	3,53	3,36	3,13	3,30	3,32	2,91	3,01	.
6 jaar	4,09	3,75	3,57	3,36	3,52	3,54	3,13	3,24	.
7 jaar	4,25	3,93	3,75	3,56	3,71	3,74	3,33	3,44	.
8 jaar	4,39	4,09	3,91	3,74	3,88	3,90	3,50	3,61	.
9 jaar	4,51	4,22	4,04	3,89	4,02	4,04	3,65	3,76	.
10 jaar	4,61	4,33	4,16	4,02	4,15	4,17	3,78	3,89	.
11 jaar	4,70	4,42	4,25	4,13	4,25	4,27	3,89	4,00	.
12 jaar	4,77	4,50	4,33	4,23	4,34	4,36	3,99	4,10	.
13 jaar	4,83	4,56	4,39	4,31	4,42	4,44	4,08	4,19	.
14 jaar	4,88	4,62	4,45	4,38	4,49	4,51	4,15	4,26	.
15 jaar	4,92	4,66	4,50	4,44	4,53	4,57	4,22	4,33	.

¹⁾ Bron: OECD.

²⁾ Bron: Eurostat.

Tabel 4.3
Emissies op de Nederlandse kapitaalmarkt via EURONEXT Amsterdam

	2002		2003					
	jaar	jan.–aug.	april	mei	juni	juli	aug.	jan.–aug.
	mln euro							
Aandelenmarkt								
Openbare emissies	7 219	5 341	336	347	1 092	894	37	6 057
w.v. door:								
financiële instellingen ¹⁾	—	—	—	—	—	—	—	—
beleggingsfondsen	6 041	4 416	322	347	1 089	872	36	5 731
vastgoedfondsen	379	375	13	—	2	22	1	326
overige private sector	798	550	—	—	—	—	—	1
Onderhandse plaatsing	3 100	2 508	12	20	500	13	4	565
w.v. door:								
financiële instellingen ¹⁾	223	223	0	0	485	0	0	485
beleggingsfondsen	114	114	—	—	—	—	—	—
vastgoedfondsen	642	110	—	—	—	—	—	—
overige private sector	2 121	2 061	12	20	15	13	4	80
Totaal aandelen	10 319	7 849	348	366	1 591	907	41	6 622
Obligatiemarkt								
Uitgifte van obligaties	76 379	41 614	9 299	8 112	12 678	12 004	326	63 353
w.v. door:								
overheid	22 950	14 827	3 437	3 081	3 520	7 536	—	27 193
financiële instellingen	46 953	22 156	5 565	4 700	7 333	3 782	326	32 694
w.o. converteerbare obligaties	102	102	—	—	—	—	—	—
overige private sector	6 476	4 632	298	331	1 826	685	—	3 467
w.o. converteerbare obligaties	373	373	—	—	—	345	—	345
buitenland	—	—	—	—	—	—	—	—
Uitgifte van pand-, bank- en spaarbrieven	930	844	8	98	—	4	45	204
Totaal obligaties	77 309	42 457	9 307	8 209	12 678	12 008	370	63 557

¹⁾ Excl. beleggingsfondsen en vastgoedfondsen.

Tabel 4.4
Nominatieve opgave van openbare emissies op de Nederlandse kapitaalmarkt ¹⁾

Datum van inschrijving	Debiteur	Gemiddelde looptijd	Rentetype	Koers van uitgifte	Emissie-rendement	Totaal gevraagd	Datum van storting
2003		<i>jaren</i>	<i>%</i>			<i>mln euro</i>	
Gewone obligaties							
10 juni	Staat der Nederlanden	3,00	3,00	102,02	2,31	3 520	13 juni
24 juni	Staat der Nederlanden	5,55	2,75	98,89	.	5 025	1 juni
8 juni	Staat der Nederlanden	10,00	4,25	101,61	4,04	2 512	11 juni
Euro-obligaties							
13 juni	Akzo Nobel	8,00	4,25	99,26	4,35	744	13 juni
20 juni	Essent	10,00	4,50	99,61	4,55	996	25 juni
23 juni	Rabobank Nederland	7,00	3,25	99,66	3,31	997	25 juni
27 juni	Rodamco Europe Finance	7,00	3,75	99,46	3,84	497	1 juli
4 juli	BNG	3,00	2,51	100,00	.	500	7 juli
7 juli	Schiphol Nederland	10,00	4,38	100,00	.	300	8 juli
25 juli	Rabobank Nederland	3,50	2,63	99,23	2,72	248	29 juli
29 juli	BNG	4,00	2,13	98,77	2,46	49	31 juli
19 aug.	NWB	3,90	3,25	102,39	3,03	102	21 aug.
Asset Backed Securities							
12 juni	Dutch Mortgage Portfolio Loans 2	32,90	7,70	99,74	.	5	16 juni
12 juni	Dutch Mortgage Portfolio Loans 2	32,90	5,20	99,70	.	13	16 juni
12 juni	Dutch Mortgage Portfolio Loans 2	32,90	1,60	99,69	.	17	16 juni
12 juni	Dutch Mortgage Portfolio Loans 2	32,90	2,39	100,00	.	970	16 juni
23 juni	Colonnade Securities	10,00	4,00	100,29	3,97	47	26 juni
23 juni	Colonnade Securities	12,00	4,25	100,83	4,16	107	26 juni
27 juni	SAECURE 2 B.V.	67,20	5,65	100,00	.	11	30 juni
27 juni	SAECURE 2 B.V.	67,20	2,85	100,00	.	19	30 juni
27 juni	SAECURE 2 B.V.	67,20	3,45	100,00	.	23	30 juni
27 juni	SAECURE 2 B.V.	67,20	2,65	100,00	.	36	30 juni
27 juni	SAECURE 2 B.V.	31,20	3,85	99,76	.	249	30 juni
27 juni	SAECURE 2 B.V.	31,20	2,40	100,00	.	753	30 juni
Achtergestelde converteerbare obligaties							
11 juli	Koninklijke Numico	7,00	3,00	100,00	.	345	11 juli
Reverse convertible bonds							
23 juni	NIB Capital Bank	2,00	10,50	102,00	.	15	15 juli
14 juli	ING Bank	2,00	11,00	102,00	.	41	11 aug.
Commercial Paper							
10 juli	Rabobank Nederland	0,15	0,00	.	.	100,00	10 juli
Eeuwigdurende obligaties							
18 juni	Friesland Coberco Dairy Foods	.	7,13	100,50	.	40	8 juli
Overige obligaties							
10 juni	ING Bank	3,50	0,00	102,00	.	8	30 juni
10 juni	ABN AMRO Bank	7,00	0,00	100,00	.	20	1 aug.
16 juni	ING Bank	5,00	0,00	102,00	.	26	30 juni
27 juni	Rabobank Nederland	5,50	0,00	100,00	.	10	2 juli
16 juni	Rabobank Nederland	6,00	0,00	100,00	.	25	3 juli
21 juli	Rabo Securities	3,00	0,00	102,50	.	51	15 aug.
25 aug.	Fortis Finance	8,00	5,48	100,00	.	83	25 aug.
Aandelen							
				<i>euro</i>			
	—			—		—	

¹⁾ Inclusief het deel dat eventueel in het buitenland werd geplaatst.

Effectenbeurs

Tabel 5.1
Koerswaarde en omzet van aandelen op de Euronext Amsterdam

	2003								Trend ¹⁾
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
	<i>mld euro</i>								%
Koerswaarde Officiële Markt (ultimo)									
Delfstoffenwinning	81,0	77,1	78,3	76,9	80,7	84,9	81,9	84,7	-13,4
Industrie									
consumentengoederen	48,4	47,1	48,7	50,0	45,6	44,5	47,3	49,4	-15,6
kapitaalgoederen	28,1	27,1	25,1	29,7	30,1	30,1	34,8	41,2	13,6
basisgoederen	12,5	10,6	10,2	11,0	11,4	11,8	13,2	14,3	-15,4
Bouwnijverheid en installatie	2,0	1,9	2,1	2,2	2,2	2,3	2,5	2,5	-6,5
Transport, opslag en communicatie	29,0	27,4	23,7	24,1	24,8	25,8	26,5	27,5	-4,9
Niet-financiële dienstverlening	24,0	21,4	21,4	24,1	23,8	25,1	26,9	28,0	-7,8
Handel	15,5	7,3	6,8	8,4	11,0	11,9	11,7	13,6	-38,5
Banken/financiële dienstverlening	24,4	24,6	22,3	25,1	27,2	27,7	28,3	27,0	-2,4
Verzekeraars	63,8	55,9	46,4	61,5	56,8	62,2	74,7	73,4	-17,6
Beleggingsfondsen	57,8	57,0	56,8	58,7	59,3	61,6	63,1	64,7	-0,2
Vastgoedfondsen	11,8	11,8	11,4	11,6	12,2	12,2	12,1	12,1	-5,4
Overige fondsen	15,2	15,2	15,3	15,2	13,8	14,1	14,8	15,6	-6,6
Totaal	413,5	384,4	368,5	398,7	399,0	414,1	437,9	453,9	-10,0
Koerswaarde NMAX (ultimo)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	-9,4
Alle genoteerde ondernemingen	413,7	384,5	368,6	398,8	399,2	414,2	438,0	454,0	-10,0
Omzet van aandelen ²⁾	41,8	33,8	42,6	41,8	43,5	46,5	45,7	39,5	-19,3

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Omzet van aandelen op Euronext Amsterdam via het nieuwe handelsstelsel.
Dit handelssysteem is eind oktober 2001 in werking getreden.

Tabel 5.2
Tien grootste stijgers en dalers op de aandelenmarkt, augustus 2003 ¹⁾

	Stijging ¹⁾		Daling ¹⁾
	%		%
Priority Telecom	55,3	TIE Holding	43,2
Beter Bed Holding	54,0	Petroplus International	22,5
Nedcon Groep	33,9	Kon. Econosto	17,7
Kon. Numico	28,4	Magnus	12,8
Kon. Wessanen	28,1	Sopheon	12,0
Crucell	28,0	Airprays	10,5
Scala Business Solutions	26,9	Kendrion	10,4
Exendis	26,9	Arcadis	10,1
Ordina	26,2	DNC De Nederlanden Compagnie	10,0
Nutreco Holding	25,1	Tulip Computers	6,7

¹⁾ De procentuele verandering van de individuele herbeleggingsindex.

Tabel 5.3
CBS-indexcijfers voor aandelen, naar bedrijfstak

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2003				2003				
	mei	juni	juli	aug.	mei	juni	juli	aug.	
	<i>ultimo 1983=100</i>								%
CBS-koersindex									
Consumentengoederenindustrie	684,9	683,8	674,8	708,9	667,4	651,9	691,8	722,8	−15
Kapitaalgoederenindustrie	278,3	298,9	316,1	350,3	288,9	288,4	334,2	395,0	13
Basisgoederenindustrie	263,7	274,9	288,3	312,0	263,0	271,4	302,5	328,5	−15
Bouwnijverheid en installatie	335,2	336,4	359,7	368,0	327,0	346,0	367,9	373,9	−9
Transport-, opslag- en communicatie	179,5	184,5	188,3	201,1	182,1	189,3	194,5	201,9	8
Niet-financiële dienstverlening	617,1	671,7	682,1	713,1	629,0	661,8	707,6	735,2	−6
Handel	309,5	354,5	351,2	364,2	324,0	349,5	345,0	399,1	−39
Banken/financiële dienstverlening	400,7	445,2	446,1	435,0	432,4	439,7	449,6	422,0	−5
Verzekeraars	492,4	522,5	564,9	607,5	475,7	520,3	615,4	599,3	−19
Algemeen	409,0	432,8	440,6	460,8	410,5	426,8	453,4	470,7	−11
CBS-herbeleggingsindex									
Consumentengoederenindustrie	1 221,0	1 223,4	1 207,2	1 268,5	1 194,0	1 166,3	1 237,7	1 293,5	−13
Kapitaalgoederenindustrie	436,2	469,1	496,2	549,8	453,5	452,6	524,6	620,0	16
Basisgoederenindustrie	541,8	566,9	595,5	646,7	540,6	560,1	627,0	681,0	−11
Bouwnijverheid en installatie	744,4	762,7	815,5	834,3	741,4	784,4	834,1	847,8	−3
Transport-, opslag- en communicatie	310,1	318,9	325,7	348,7	314,8	327,3	336,4	350,3	10
Niet-financiële dienstverlening	988,8	1 078,7	1 095,4	1 147,8	1 010,2	1 062,9	1 136,4	1 184,7	−4
Handel	529,1	607,1	601,6	624,1	555,0	598,7	590,9	684,0	−38
Banken/financiële dienstverlening	1 054,3	1 172,0	1 174,3	1 167,9	1 138,3	1 157,5	1 183,4	1 140,2	1
Verzekeraars	1 026,2	1 108,7	1 198,8	1 301,0	1 009,4	1 104,1	1 305,8	1 293,6	−15
Algemeen	827,9	880,1	897,0	945,4	834,7	867,8	926,5	967,8	−7

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.4
Totaal rendement op aandelen ¹⁾, naar bedrijfstak

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
	%								
Consumentengoederenindustrie	-13,9	-23,0	-27,4	-25,1	-27,4	-30,8	-26,8	-14,9	-13,2
Kapitaalgoederenindustrie	-48,9	-51,3	-52,6	-61,4	-52,7	-48,7	-39,3	-14,1	16,0
Basisgoederenindustrie	-25,5	-36,9	-47,7	-52,3	-43,7	-42,0	-37,0	-16,1	-10,9
Bouwnijverheid en installatie	-22,8	-34,4	-45,8	-39,5	-38,1	-32,9	-31,8	-13,6	-2,7
Transport-, opslag- en communicatie	-13,3	-10,5	-12,2	-15,8	-7,6	1,5	1,2	16,7	9,5
Niet-financiële dienstverlening	-33,7	-40,7	-47,1	-50,1	-39,6	-36,5	-28,9	-5,7	-3,5
Handel	-57,8	-56,5	-77,8	-81,4	-75,4	-62,9	-58,6	-45,6	-37,7
Banken/financiële dienstverlening	-10,6	-25,2	-24,5	-36,4	-28,4	-16,8	-6,5	22,0	0,5
Verzekeraars	-46,4	-49,6	-53,3	-64,5	-49,6	-50,1	-45,2	-9,9	-14,7
Alle aandelen, excl. beleggingsfondsen	-32,8	-37,7	-42,6	-48,5	-40,4	-37,8	-32,2	-9,5	-7,4

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.5
CBS-indexcijfers voor aandelen van beleggings- en vastgoedfondsen

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2003				2003				
	mei	juni	juli	aug.	mei	juni	juli	aug.	
	ultimo 1993=100								%
CBS/MoneyView-koersindex voor beleggingsfondsen									
Algemeen	114,3	117,9	119,6	121,3	115,1	118,2	120,6	123,8	-1
Aandelenfondsen	123,3	129,6	133,8	137,8	124,6	130,5	136,2	142,5	-3
beleggingen in Nederland	162,6	171,2	174,7	184,7	163,7	169,7	181,0	189,6	-9
beleggingen in Europa	163,7	172,5	174,5	180,7	166,3	172,0	178,4	186,2	-2
beleggingen in het Verre Oosten	53,6	57,0	62,8	66,8	53,8	58,6	63,6	71,4	1
beleggingen in Noord-Amerika	183,8	192,5	198,4	201,7	184,6	194,6	200,6	208,5	-4
beleggingen wereldwijd	122,1	128,3	133,2	136,1	123,5	129,7	135,1	140,8	-3
Obligatiefondsen	134,3	135,5	134,2	133,4	134,9	135,0	133,7	134,1	2
gewone obligatiefondsen	102,0	102,8	101,6	100,8	102,5	102,2	101,2	101,3	1
fictief-rendement obligatiefondsen	170,2	172,3	171,4	171,1	170,7	172,1	171,0	172,1	4
Geldmarktfondsen	116,0	115,6	115,4	115,1	115,6	115,5	115,5	115,2	-2
Gemengde fondsen	119,7	122,5	122,6	123,4	120,5	122,9	122,8	123,9	0
CBS/SBV-koersindex voor vastgoedfondsen									
Algemeen	89,2	91,0	91,3	91,6	91,0	91,6	91,7	91,7	-4
Direct	87,9	89,6	89,4	89,3	90,0	90,1	89,4	89,4	-5
Nederland	114,4	117,3	116,6	117,3	117,3	118,9	116,8	116,1	-2
wereldwijd	83,2	84,7	84,6	84,4	85,2	85,1	84,6	84,7	-5
Indirect	127,0	130,9	134,8	138,6	127,2	131,8	137,9	137,5	0
CBS/MoneyView-herbeleggingsindex voor beleggingsfondsen									
Algemeen	130,2	134,8	137,0	139,0	131,4	135,4	138,1	142,0	1
Aandelenfondsen	139,6	147,2	152,1	156,7	141,4	148,3	154,9	162,2	-2
beleggingen in Nederland	181,6	192,6	197,3	208,8	183,3	191,7	204,4	215,9	-7
beleggingen in Europa	178,0	188,4	190,8	197,6	181,3	188,0	195,0	203,5	0
beleggingen in het Verre Oosten	58,4	62,4	68,6	73,0	58,9	64,1	69,5	78,1	2
beleggingen in Noord-Amerika	193,2	202,6	208,8	212,3	194,3	204,8	211,1	219,4	-3
beleggingen wereldwijd	140,1	147,4	153,1	156,5	141,9	149,1	155,3	161,9	-2
Obligatiefondsen	153,4	155,5	154,5	153,6	154,3	155,3	153,9	154,4	5
gewone obligatiefondsen	154,0	156,2	155,1	153,9	155,0	156,0	154,4	154,6	6
fictief-rendement obligatiefondsen	170,2	172,3	171,4	171,2	170,8	172,2	171,0	172,2	4
Geldmarktfondsen	129,7	129,8	129,6	129,3	129,8	129,7	129,7	129,4	2
Gemengde fondsen	155,5	159,8	160,2	161,3	156,7	160,5	160,4	163,2	3
CBS/SBV-herbeleggingsindex voor vastgoedfondsen									
Algemeen	188,0	192,1	192,8	193,7	191,8	193,3	193,5	195,0	14
Direct	196,7	200,5	200,3	200,1	201,3	201,7	200,2	200,7	16
Nederland	222,6	228,4	227,2	230,0	228,4	231,6	227,5	229,4	8
wereldwijd	191,5	194,9	194,9	194,4	195,9	195,9	194,7	195,1	17
Indirect	164,6	170,2	175,3	181,0	165,2	171,5	179,4	185,6	5

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.6
Totaal rendement ¹⁾ van beleggings- en vastgoedfondsen

Beleggings- en vastgoedfondsen									
	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
	%								
Beleggingsfondsen									
Algemeen	-22,5	-24,3	-24,7	-27,0	-20,4	-17,8	-8,8	-0,8	1,0
Aandelenfondsen	-35,1	-38,4	-39,2	-42,3	-33,6	-30,9	-18,7	-5,8	-1,8
beleggingen in Nederland	-33,3	-39,1	-43,7	-48,4	-40,3	-37,7	-28,2	-10,0	-6,9
beleggingen in Europa	-33,3	-38,0	-40,2	-43,8	-33,5	-29,3	-18,4	-5,9	-0,2
beleggingen in het Verre Oosten	-22,4	-28,1	-30,2	-37,3	-36,6	-35,1	-21,7	-11,0	1,8
beleggingen in Noord-Amerika	-35,8	-38,4	-38,2	-39,2	-30,1	-29,0	-15,1	-3,2	-3,2
beleggingen wereldwijd	-37,3	-40,0	-39,8	-42,2	-33,1	-30,6	-17,4	-5,1	-1,8
Obligatiefondsen	2,9	3,5	4,0	4,7	4,9	6,9	7,9	6,8	5,2
gewone obligatiefondsen	3,4	4,2	5,0	5,4	5,7	7,6	8,5	7,4	5,9
fictief-rendement obligatiefondsen	2,1	2,1	2,3	3,4	3,4	5,2	6,6	5,6	4,0
Geldmarktfondsen	3,1	3,1	3,3	3,2	2,9	2,7	2,4	2,4	1,7
Gemengde fondsen	-11,2	-12,7	-13,8	-14,8	-10,3	-8,5	-1,5	2,3	2,6
Vastgoedfondsen									
Algemeen	13,3	8,7	5,7	1,0	4,3	4,5	11,9	13,4	14,2
Direct	16,0	11,7	8,3	3,9	8,0	8,2	15,1	15,5	15,5
Nederland	10,1	6,7	3,7	-0,4	3,4	7,5	13,9	8,9	8,1
wereldwijd	16,3	11,8	8,3	3,7	7,8	6,9	14,2	15,9	16,5
Indirect	-3,3	-8,6	-10,3	-15,3	-15,6	-14,6	-6,3	0,8	5,2

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.7
Indexcijfers voor aandelen, bijzondere selecties

Basis		2003								Trend ¹⁾
		jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
										%
Koersindex										
AEX-index ²⁾	2-1-1983=45,38	294,9	266,2	252,6	282,6	280,6	291,6	317,5	329,4	-11
CBS-index voor niet-AEX-fondsen	ultimo 1993=100	192,1	177,8	178,3	197,5	208,3	218,9	232,2	249,7	12
Amsterdam Midkap-index ²⁾	2-1-1983=45,38	287,0	253,7	249,4	266,2	279,9	289,4	303,9	324,3	-12
CBS MIT-index	ultimo 1993=100	195,3	186,1	175,4	196,9	199,5	203,2	223,9	254,4	17
CBS MITS-index	ultimo 1993=100	154,4	141,6	133,7	169,7	186,1	192,8	236,8	275,9	57
FTSE Eurotop-100 index ²⁾	29-12-1989=1006,01	1 773,1	1 712,2	1 679,1	1 833,0	1 840,9	1 897,7	1 962,5	1 982,3	-7
Herbeleggingsindex										
CBS-index voor niet-AEX-fondsen	ultimo 1993=100	234,9	217,4	219,1	244,5	262,6	276,6	293,4	315,8	16
CBS MIT-index	ultimo 1993=100	226,2	215,6	205,6	230,7	233,8	238,2	262,4	298,1	19
CBS MITS-index	ultimo 1993=100	168,7	154,8	146,7	186,2	204,4	211,7	260,0	303,0	58

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.8
Indexcijfers van aandelen op buitenlandse markten

	2002	2003						
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli
<i>1995=100</i>								
Australië	147	144	137	141	147	147	148	.
België	147	144	132	124	138	143	148	.
Canada	149	148	148	143	149	155	158	.
Duitsland	115	108	97	93	103	107	115	121
Frankrijk	170	165	153	146	155	161	169	171
Italië	182	177	170	165	175	181	187	.
Japan	61	61	61	58	57	59	64	69
Nederland	162	155	138	129	140	140	148	151
Spanje	223	222	210	210	226	226	241	246
Verenigde Staten	165	167	154	154	163	171	181	181
Verenigd Koninkrijk	103	100	96	96	102	106	109	.
Euro-zone	164	158	145	140	152	155	164	.

Bron: OECD.

Tabel 5.9
Open interest in contracten op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets, ultimo

	2002		2003						
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli
<i>x 1 000</i>									
Opties									
Aandelenopties	14 746	14 826	13 958	14 877	15 612	14 279	15 062	16 025	15 289
Indexopties	824	937	908	1 029	1 189	1 068	1 143	1 269	1 194
Warrants	180	180	179	176	176	176	176	127	126
Valutaopties	15	14	13	14	15	15	17	17	17
Totaal opties	15 766	15 957	15 058	16 095	16 992	15 538	16 398	17 437	16 626
Futures									
Indexfutures	40	34	39	36	43	43	45	48	47
Stockfutures	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Valutafutures	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal futures	40	35	39	36	44	43	46	48	49

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.10
Omzet in opties op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	jan. t/m juli
<i>x 1 000</i>									
Aandelenopties	4 485	5 782	4 976	5 733	5 084	4 802	5 249	5 044	31 422
Indexopties	1 447	1 121	1 084	1 651	1 142	1 096	1 260	1 196	7 292
Warrants	3	1	3	4	1	0	49	1	9
Valutaopties	8	7	4	13	4	13	9	6	47
Totaal	5 942	6 912	6 067	7 401	6 230	5 912	6 567	6 247	38 769
<i>mln euro</i>									
Aandelenopties	950	1 178	1 155	1 401	955	842	845	810	6 341
Indexopties	3 896	1 987	1 560	2 047	1 468	1 274	1 175	1 229	9 564
Warrants	0	0	1	1	0	0	13	0	2
Valutaopties	1	1	1	4	1	4	3	1	13
Totaal	4 848	3 166	2 716	3 452	2 424	2 120	2 035	2 041	15 920

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.11
Omzet van futurecontracten op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	jan. t/m juli
<i>x 1 000</i>									
Indexfutures	329	407	410	410	437	405	457	445	2 513
Stockfutures	0	0	1	1	1	4	0	6	13
Valutafutures	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Totaal	329	408	411	412	437	408	457	451	2 527

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.12
Uitgeoefende optierechten op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	jan. t/m juli
<i>x 1 000</i>									
Aandelenopties	345	722	314	393	1 003	364	285	711	3 506
Indexopties	30	84	46	43	74	34	32	65	347
Warrants	0	0	2	0	0	0	5	1	3
Valutaopties	1	0	0	3	0	0	1	0	5
Totaal	377	807	361	439	1 078	399	323	777	3 860
<i>mln euro</i>									
Aandelenopties	752	1 550	641	785	1 781	1 031	563	1 545	7 333
Indexopties	890	2 997	1 085	1 076	2 215	825	844	1 941	10 139
Warrants	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Valutaopties	11	1	1	35	2	2	11	3	45
Totaal	1 652	4 549	1 727	1 896	3 998	1 858	1 418	3 489	17 517

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.13
Nominale waarde en omzet obligaties op EURONEXT Amsterdam

	2003							Trend ¹⁾
	februari	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
	<i>mld euro</i>							%
Nominale waarde (ultimo)								
Overheid	164,9	168,3	160,1	162,7	172,1	174,5	174,5	3
Financiële instellingen	175,5	175,7	180,9	184,5	189,2	190,1	189,4	23
Overige private sektor	34,3	34,3	34,4	34,3	35,1	34,5	34,3	1
Totaal	374,7	378,3	375,4	381,5	396,4	399,1	398,2	11
Totaal omzet obligaties ²⁾	25,3	21,0	18,6	21,8	17,8	18,5	11,9	1

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Omzet van obligaties op EURONEXT Amsterdam via het nieuwe handelsstelsel.
Dit handelssysteem is eind oktober 2001 in werking getreden.

Tabel 5.14
CBS-indexcijfers voor obligaties

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2003				2003				
	mei	juni	juli	aug.	mei	juni	juli	aug.	
	<i>ultimo 1983=100</i>								%
CBS-koersindex									
Kort (3 tot 5 jaar)	122,5	123,5	122,0	120,4	123,2	122,6	121,0	120,3	2
Middellang (5 tot 8 jaar)	134,3	136,0	132,9	130,5	135,4	134,7	130,7	130,2	3
Lang (8 tot 10 jaar)	140,2	142,4	138,4	136,0	141,7	140,5	135,9	135,7	4
CBS-herbeleggingsindex									
<i>Staatsleningen</i>									
algemeen	424,8	429,9	424,9	422,1	427,7	427,2	421,9	422,0	6
vaste looptijd	422,1	427,2	422,3	419,5	425,1	424,5	419,3	419,4	6
looptijd 0 tot 3 jaar	354,7	356,7	356,3	355,2	355,6	356,5	355,6	355,3	4
looptijd 3 tot 5 jaar	400,9	405,1	402,3	398,7	403,0	403,4	399,8	398,6	6
looptijd 5 tot 8 jaar	453,0	459,4	452,9	447,9	456,8	455,8	448,5	447,4	8
looptijd 8 jaar en langer	479,7	488,3	477,1	474,8	485,1	482,3	471,4	474,4	9
<i>Financiële instellingen</i>									
gewone obligaties	405,2	410,2	407,9	405,1	408,1	409,3	406,0	405,0	7
achtergestelde obligaties	509,9	517,6	512,0	508,1	514,7	514,3	508,7	508,6	9
<i>Algemeen</i>	423,9	429,2	425,2	422,4	426,9	427,1	422,7	422,4	7
	<i>ultimo 1993=100</i>								
Converteerbare obligaties									
CBS-koersindex converteerbare obligaties	271,0	278,9	279,5	278,0	272,7	279,9	278,9	278,6	5

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.15
Totaal rendement op obligaties ¹⁾

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
	%								
Staatsleningen									
algemeen	8,81	9,35	10,26	10,99	9,93	12,11	10,39	7,66	6,38
vaste looptijd	8,81	9,32	10,24	11,00	9,94	12,13	10,37	7,65	6,39
looptijd 0 tot 3 jaar	5,23	5,59	5,87	6,15	5,63	6,31	5,85	4,83	4,19
looptijd 3 tot 5 jaar	8,77	9,63	10,42	11,10	10,00	11,60	10,22	7,70	6,29
looptijd 5 tot 8 jaar	11,18	12,14	13,50	14,47	13,08	15,70	13,52	9,71	7,89
looptijd 8 jaar en langer	12,65	12,91	14,76	16,09	14,37	18,37	14,89	10,63	8,76
Financiële instellingen									
gewone obligaties	7,84	9,08	9,67	10,03	9,40	11,17	10,32	8,35	6,94
achtergestelde obligaties	9,66	10,54	10,92	11,74	11,18	13,90	12,54	10,59	9,00
Alle obligaties	8,66	9,31	10,03	10,64	9,77	11,84	10,48	8,14	6,75

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.16
Beurswaarde van obligaties in de CBS-herbeleggingsindex

	2003								Trend ¹⁾
	januari	februari	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
	mld euro								%
Staatsleningen									
algemeen	193	184	186	177	184	188	189	189	3
vaste looptijd	193	184	186	177	184	188	189	189	3
looptijd 0 tot 3 jaar	85	73	73	61	61	62	71	71	-2
looptijd 3 tot 5 jaar	18	20	21	24	24	27	29	29	-6
looptijd 5 tot 8 jaar	38	38	38	38	39	39	44	44	21
looptijd 8 jaar en langer	51	52	55	55	59	60	45	45	4
Financiële instellingen									
gewone obligaties	76	78	78	80	82	84	84	83	14
achtergestelde obligaties	13	13	13	13	13	13	12	12	6
Alle obligaties	304	298	300	293	303	309	309	308	7

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

Verzekeraars en pensioenfondsen

Tabel 6.1
Nieuwe individuele levensverzekeringen

	Aantal polissen				Verzekerd kapitaal			
	2003				2003			
	mei	juni	juli	jan.-juli	mei	juni	juli	jan.-juli
Periodieke premiebetaling	<i>x 1 000</i>				<i>mln euro</i>			
Verzekeringen in geld								
hypotheek	5,8	5,6	7,1	40,7	555,5	506,4	652,3	3 762,6
pensioen uitgesteld	1,4	1,8	1,4	10,7	329,2	295,5	307,2	2 071,1
lijfrente uitgesteld	1,8	1,7	1,5	11,9	89,6	78,0	84,4	559,2
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	-0,1
levenslang bij overlijden	33,8	34,6	34,5	203,9	134,7	155,1	140,6	949,4
spaarverzekering	2,7	2,7	3,3	21,3	78,7	94,6	97,6	622,6
risicoverzekering	11,9	13,6	12,2	86,8	699,4	915,5	735,8	5 452,3
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	1,3	3,4	2,8	1,8	50,4
totaal	57,5	59,9	60,0	376,7	1 890,4	2 048,0	2 019,5	13 467,6
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	9,8	10,6	11,8	69,9	922,7	951,5	1 100,8	6 870,4
pensioen uitgesteld	3,8	3,7	3,8	22,8	272,1	183,7	217,3	1 540,4
lijfrente uitgesteld	3,9	4,2	4,3	31,0	104,1	126,4	135,5	965,5
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	8,0	8,7	9,7	67,6	175,3	243,0	333,1	1 467,6
risicoverzekering	0,5	0,4	0,5	2,9	19,6	20,8	19,5	148,7
overige verzekeringen	0,5	0,2	0,2	4,6	4,2	5,1	2,7	60,4
totaal	26,5	28,0	30,4	199,7	1 498,1	1 530,4	1 808,8	11 053,0
Premiebetaling ineens								
Verzekeringen in geld								
hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,1	1,2	0,8	0,8	5,8
pensioen uitgesteld	0,2	0,2	0,2	1,9	19,7	22,6	24,6	244,8
lijfrente uitgesteld	3,5	3,0	3,2	36,9	150,6	164,1	150,9	1 571,3
direct ingaande rente	5,1	4,0	4,7	40,8	401,4	294,1	360,5	3 055,8
levenslang bij overlijden	0,5	0,7	0,6	4,3	2,2	1,9	1,6	13,6
spaarverzekering	0,3	0,3	0,3	2,4	10,0	10,1	12,3	74,7
risicoverzekering	1,1	1,0	1,1	11,0	62,7	49,5	59,7	666,4
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	2,0	0,1	26,1
totaal	10,8	9,1	10,0	97,4	649,0	545,1	610,6	5 658,6
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	0,1	0,1	0,1	0,5	10,5	3,3	9,1	52,9
pensioen uitgesteld	0,1	0,2	0,2	1,0	3,0	4,4	4,1	25,9
lijfrente uitgesteld	2,0	1,9	2,3	31,0	20,0	22,8	27,0	286,4
direct ingaande rente	0,1	0,0	0,1	0,7	15,5	2,2	3,1	118,6
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	0,2	0,2	0,3	2,1	10,0	9,1	13,2	83,9
risicoverzekering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
totaal	2,6	2,4	2,9	35,3	59,0	41,8	56,4	568,0
Totale individuele productie	97,4	99,5	103,4	709,2	4 096,5	4 165,3	4 495,3	30 747,4

Deze statistiek komt tot stand in samenwerking met het Centrum voor Verzekeringsstatistiek van het Verbond van Verzekeraars.

Tabel 6.2
Nieuwe individuele levensverzekeringen, premie-inkomsten

	Premie periodiek				Premie ineens			
	2003				2003			
	mei	juni	juli	jan.–juli	mei	juni	juli	jan.–juli
Periodieke premiebetaling	<i>mln euro</i>							
Verzekeringen in geld								
hypotheek	10,4	8,5	11,9	62,3	5,7	5,0	5,9	35,9
pensioen uitgesteld	4,2	4,8	5,0	42,9	7,8	7,6	7,2	39,0
lijfrente uitgesteld	2,2	2,3	2,6	17,0	1,6	1,8	1,5	13,1
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	2,5	2,6	2,6	18,1	0,0	0,0	0,0	0,3
spaarverzekering	3,2	2,8	3,5	23,4	0,6	1,4	0,9	6,8
risicoverzekering	4,6	5,5	4,7	29,0	0,2	0,1	0,1	0,5
overige verzekeringen	0,1	0,0	0,0	1,0	0,2	0,0	0,0	0,2
totaal	27,1	26,6	30,4	193,7	16,1	15,9	15,7	95,9
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	22,3	23,8	27,3	159,7	13,8	14,1	15,0	94,9
pensioen uitgesteld	8,6	7,8	8,4	51,8	5,5	3,4	5,1	58,7
lijfrente uitgesteld	5,2	5,8	5,9	45,9	4,1	3,7	4,1	36,4
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	8,1	8,8	9,6	77,1	13,1	9,4	7,9	62,4
risicoverzekering	0,3	0,4	0,5	2,5	0,2	0,1	0,1	0,8
overige verzekeringen	1,3	0,5	0,4	7,3	0,5	0,3	0,1	6,3
totaal	45,9	47,2	52,3	345,3	37,3	31,0	32,4	259,5
Premiebetaling ineens								
Verzekeringen in geld								
hypotheek					0,3	0,1	0,2	1,2
pensioen uitgesteld					11,1	10,8	16,2	160,4
lijfrente uitgesteld					89,0	80,3	93,5	896,0
direct ingaande rente					213,5	181,0	220,4	1 813,9
levenslang bij overlijden					1,2	1,1	0,9	16,0
spaarverzekering					6,8	6,1	7,9	56,9
risicoverzekering					4,2	3,7	4,7	35,5
overige verzekeringen					0,6	0,6	0,1	8,6
totaal					326,6	283,7	343,9	2 988,6
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek					1,9	1,8	1,9	13,7
pensioen uitgesteld					2,3	2,9	2,0	20,4
lijfrente uitgesteld					25,6	21,8	30,3	256,3
direct ingaande rente					4,3	1,8	2,5	38,0
levenslang bij overlijden					0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering					7,5	6,2	11,0	64,8
risicoverzekering					0,0	0,0	0,0	0,0
overige verzekeringen					0,3	0,0	0,0	0,9
totaal					41,8	34,5	47,8	394,2
Totale individuele productie	73,0	73,8	82,6	539,1	421,9	365,1	439,8	3 738,4

Tabel 6.3
Nieuw spaarkasinschrijvingen

	Spaarkasovereenkomst				Verzekeringsovereenkomst			
	2003				2003			
	mei	juni	juli	jan.–juli	mei	juni	juli	jan.–juli
Aantal contracten	<i>x 1 000</i>							
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	1,2	0,1	0,1	5,1	1,2	0,1	0,1	5,1
Ongeclausuleerd	2,5	1,2	2,0	15,4	2,5	1,2	2,0	15,4
Totaal	3,7	1,3	2,1	20,5	3,7	1,3	2,1	20,5
Ingeschreven bedrag	<i>mln euro</i>							
Hypotheek	0,0	0,1	0,0	0,2				
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0				
Lijfrente uitgesteld	10,1	6,2	3,8	96,5				
Ongeclausuleerd	27,9	10,6	16,5	141,2				
Totaal	38,0	16,8	20,4	237,9				
Storting/premie periodiek								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,8	0,2	0,1	2,7	0,1	0,0	0,0	0,3
Ongeclausuleerd	1,2	0,6	0,9	7,2	0,1	0,1	0,1	0,7
Totaal	2,0	0,8	1,1	9,9	0,1	0,1	0,2	1,1
Storting/premie ineens								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,2	0,2	0,1	1,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Ongeclausuleerd	-0,1	0,1	0,1	0,8	0,0	0,0	0,0	0,1
Totaal	0,1	0,3	0,3	1,9	0,0	0,0	0,0	0,3

Deze statistiek komt tot stand in samenwerking met het Centrum voor Verzekeringsstatistiek van het Verbond van Verzekeraars.

Tabel 6.4
Rendementsmaatstaven levensverzekeraars

	2002				2003								
	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%												
Rendement u	4,81	4,62	4,46	4,36	4,29	4,18	3,98	3,79	3,74	3,72	3,57	3,48	3,57
Rendement t	4,95	4,69	4,52	4,54	4,59	4,55	4,29	4,04	3,90	3,86	3,82	3,77	3,79
Rendement s	5,64	5,49	5,34	5,30	5,30	5,32	5,20	5,08	5,00	5,01	4,99	4,90	4,86

Bron: Centrum voor Verzekeringsstatistiek CVS.

In de voorgaande 12 maanden

Banken

Banken van grote betekenis in economie okt. '00

Sparen en lenen

Bijna een kwart minder woninghypotheken in 2000 aug. '01
In 2001 flink gespaard maart '02
Voor 5,5 miljard euro in het rood juli '02
Lage hypotheekrente houdt hypotheekmarkt op peil maart '03
Spaargeld per huishouden: 24 duizend euro maart '03
Huishoudens dieper in het rood april '03
Inleg bedrijfssparen in 2002 nauwelijks veranderd mei '03
Minder hypotheeken in eerste kwartaal 2003 juni '03

Geldmarkt

Ruime stijging koopkracht werknemers in 2000 mei '02

Amsterdamse Effectenbeurs

Aandelen bouw uitschieter op Damrak in eerste kwartaal 2002 mei '02
Aandelen hard onderuit in tweede kwartaal aug. '02
Recordverlies op Damrak okt. '02
Lagere winst in 2001 voor de financiële beursnv's okt. '02
2002 slechtste beursjaar na Tweede Wereldoorlog jan. '03
Rente op kapitaalmarkt naar laagterecord april '03
Darak 15 procent hoger in tweede kwartaal juli '03

Verzekeraars

Lange-termijnontwikkeling en seizoenspatroon in nieuwe levensverzekeringen jan. '02
Markt voor levensverzekeringen niet gegroeid maart '02
Verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen in 2001 sept. '02
Waarde aandelen en obligaties gelijk bij verzekeraars en pensioenfondsen aug. '03

Pensioenfondsen

Negatief resultaat voor pensioenfondsen in 2000 maart '02
VUT-fondsen staan onder druk door vergrijzing mei '02
Verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen in 2001 sept. '02
VUT-fondsen stabiel van omvang mei '03
Waarde aandelen en obligaties gelijk bij verzekeraars en pensioenfondsen aug. '03

Institutionele beleggers

Institutionele beleggingen nog niet op oude niveau april '02
Waardedaling beleggingsportefeuille beleggingsinstellingen juli '02

Institutionele beleggingen meer dan 5 procent gestegen juli '02
Dalende aandelenkoersen zetten institutionele beleggers onder druk aug. '02
Institutionele beleggingen eerste halfjaar 2002 door koersverliezen nauwelijks estegen okt. '02
Institutionele beleggers gematigd positief over vastgoed nov. '02
Slecht jaar voor beleggingsinstellingen juli '03
Dalende aandelenkoersen zorgen voor afslanking institutionele beleggers aug. '03

Woningbezit

Woningmarkt ontspant juni '02
Woningwaarde stijgt fors juni '02
ING Real Estate nieuwe koploper in Vastgoedmarkt-ranglijst dec. '02
Vastgoed 1,2 biljoen euro waard jan. '03
Minder bouwvergunningen voor woningen jan. '03
Ruim eenderde woningen van corporaties maart '03

Overheidsfinanciën

Overschot overheid nagenoeg verdampt in 2001 aug. '02
EMU-saldo decentrale overheden in 2001 nog positief aug. '02
Gemeentelijke samenwerking kost vijf miljard euro in 2000 sept. '02
Financiële mogelijkheden beperkt door plannen afschaffen OZB sept. '02
Naar kwartaalrekeningen van de overheid sept. '02
Rijk komt in 2001 weer tekort okt. '02
Verkeer, vervoer en welzijn belangrijkste taken van provincies in 2000 nov. '02
Nieuwe kwartaalreeks belastingcijfers nov. '02
Overheidsuitgaven voor land-en vaarwegen in 2000 licht gestegen nov. '02
Rijk en gemeenten grootste geldschietters op gebied van kunst, cultuurbeheer en –verspreiding, sport en recreatie dec. '02
Hogere opbrengst gemeentelijke heffingen in 2003 febr. '03
Vaste activa gemeenten driekwart van totale balans-waarde febr. '03
Stijging opbrengst waterschapshoeffingen 4 procent in 2003 maart '03
Overheidssaldo Eurozone nadert kritische grens april '03
Gemeenten zorgen in 2001 voor EMU-tekort lagere overheden van 0,7 miljard euro april '03
MKZ-crisis beïnvloedt resultaat PBO's in 2001 april '03
Investerings waterschappen voor waterkwaliteitsvoorzieningen fors gestegen in 2001 mei '03
Gemeenten minder afhankelijk van vreemd vermogen juli '03
Overheid heeft in 2001 meer aan cultuur uitgegeven aug. '03

Diverse onderwerpen

Heeft de euro in 2001 invloed op de inflatie febr. '02
De opbouw van de inflatie in januari 2002 maart '02
Inflatie voelt hoger juni '02
Waarom voelt de inflatie zo hoog? juli '02
Prijskaartjes sinds de komst van de euro okt. '02
Meer geld uit de muur febr. '02
Netto resultaat beurs-NV's opnieuw sterk gedaald juni '03

Trefwoordenregister

Aandelen, indexcijfers	32	Kapitaalmarktrente	28
Aandelen, rendementen	32	Koersindex aandelen	32
AEX-index	34	Koersindex obligaties	36
Bankbrieven	28	Koerswaarde aandelen	31
Banken, balans	20	Krediet, consumptief	22, 23
Beleggingsfondsen, indexcijfers	33	Levensverzekeringen, nieuwe	38, 39
Beroep op de kapitaalmarkt	30	Liquiditeitsmassa	21
Besparingen	22	M3	21
Beursindexcijfers	32, 33, 34, 37	Mfi	20
Beursindexcijfers obligaties	37	Midkap-index	34
Beurswaarde aandelen	31	Monetair financiële instellingen, balans	20
Buitenlandse markten	26, 29, 34	Obligatie-emissies	29, 30
Cardmaatschappijen	22, 23	Obligaties, indexcijfers	37
CBS/MoneyView index	33	Obligaties, rendementen	28, 37
CBS/NIB-index	34	Onderhandse leningen, rente	28
CBS/SBV-index	34	Optiebeurs, omzet	35
CBS/Stroeve-index	36	Pandbrieven	28, 29
CBS/MIT(S)-index	34	Persoonlijke leningen	22
Consumentenprijsindex	18	Polissen levensverzekeringen	38
Consumptief krediet	22, 23	Postorderbedrijven	22, 23
Daggeldrente	26	Prijsindex consumptie	18
Deposito's	20, 22	Producentenprijzen	18
Deposito's, rente op Euro-gulden -	26	Prolongatierente	26
Dollarkoers	27	Promessedisconto	26
Effectenbeurs, omzet	31	Rendement aandelen	32
Effectief rendement	28	Rendement obligaties	37
Emissies	29, 30	Repo	21
Euro-rendement	29	S-rendement	40
Euribor	26	Spaargelden	22
FTSE Eurotop-100 index	34	Spaarkassen, nieuwe inschrijvingen	40
Financieringsmaatschappijen	22, 23	Spaarrekeningen	22
Geldhoeveelheid	21	Staatsleningen	28, 37
Geldmarktrente	26	Studieleningen, rente op	26
Goudprijs	27	T-rendement	40
Heffingsrente belastingdienst	26	U-rendement	40
Herbeleggingsindex aandelen	32	Vastgoedfondsen	33
Herbeleggingsindex obligaties	36	Voorschotrente	26
Herbouwkosten van woningen	18	Vreemde valuta	27
Hypotheekrente	28	Wettelijke rente	26
Hypotheken	24, 25	Wisselkoersen	27
Invorderingsrente belastingdienst	26	Woninginboedels	18
Kapitaalmarktberoep	29		

Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

Jaarlijks, 569 blz., € 25,-, incl. StatLine cd-rom.

ISSN 0924-2686. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. Het abonnement omvat tevens het maandelijks Conjunctuurbericht. Hierin wordt de actuele stand van zaken in de Nederlandse economie met behulp van korte en krachtige analyses en grafische presentaties getoond.

Wekelijks, ca. 10 blz., € 72,25 per jaar.

ISSN 0166-9680.

De Nederlandse Economie 2002

Met deze publicatie beoogt het CBS op prettig leesbare wijze een breed en samenhangend overzicht te geven van de economie in Nederland. Behalve financieel-economische ontwikkelingen komen ook de arbeidsmarkt, bevolking, welzijn, milieu en regionale onderwerpen aan de orde. Door Nederland te spiegelen aan het buitenland, wordt bovendien de internationale positie van ons land belicht.

Jaarlijks, 236 blz., € 13,90.

ISBN 903573215 4. Kengetal P-19.

Kennis en economie 2002

Met de publicatiereeks *Kennis en economie* presenteert het CBS statistische gegevens over opbouw en benutting van kennis, en brengt deze in verband met economische prestaties. Tal van aspecten op het gebied van onderwijs en onderzoek komen aan bod. De belangrijkste onderwerpen zijn daarbij het menselijk kennispotentieel (inclusief onderwijs), onderzoeksinspanningen (R&D), kennisdiffusie (R&D-uitbesteding, samenwerking) en de resultaten daarvan (innovaties). In de publicatie *Kennis en economie 2002*, de zevende uit de reeks, staan de uitkomsten van de R&D- en innovatie-enquête over 1998–2000 centraal.

Jaarlijks, 285 blz., € 29,20.

ISBN: 903577298 0. Kengetal: K-300.

Nationale Rekeningen 2002

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks, 314 blz., € 42,55

ISBN 903572708 8. Kengetal P-2.

De Nederlandse conjunctuur

Met de in 2000 opgestarte publicatie *De Nederlandse conjunctuur* wordt op basis van de vele CBS-conjunctuurgegevens een gedetailleerd, samenhangend overzicht gegeven van de recente ontwikkelingen in de Nederlandse economie. De samenhang wordt onder andere bereikt door het gebruik van de uitkomsten van de Kwartaalrekeningen, die een systematische beschrijving van de economie geven.

Kwartaal, € 34,85 per jaar.

ISSN 1566-3191. Kengetal: P-104.

Assurantie Jaarboek 2003

Het Assurantie Jaarboek geeft alle statistische informatie die voor de verzekeringsbranche onontbeerlijk is. Verzekeraars, distributie, en de zakelijke-/particuliere markten: demografie, ziekteverzuim, brandschade, sterftetekansen, betaalde premies, etc. Het verschijnt jaarlijks in november.

Jaarlijks, 162 blz., € 51,05.

Uitg. Kluwer Bedrijfsinformatie, tel. (0570) 67 33 30.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>.

StatLine op cd-rom

StatLine is tegen geringe kosten ook op cd-rom te bestellen. U kunt StatLine dan op een intranetomgeving plaatsen of gebruiken op een computer zonder internetverbinding.

10 keer per jaar, € 87,65 per jaar, € 10,75 per exemplaar.

Kengetal: A159cd.

De publicaties van het CBS kunnen besteld worden bij de bestelservice van het CBS te Heerlen, fax (045) 570 62 68 of e-mail verkoop@cbs.nl of via de boekhandel.

Alle publicaties zijn ter inzage of kunnen in bruikleen worden verkregen bij de bibliotheek van ons Bureau in beide vestigingen. Tevens is in beide vestigingen een boekwinkel waar alle publicaties tegen contante betaling kunnen worden gekocht.